La Rochefoucauld

Özdeyişler

Çeviren: Özcan Doğan

DOĞUBATI

La Rochefoucauld

Özdeyişler

Çeviren: Özcan Doğan

DOĞUBATI

François de La Rochefoucauld (1613-1680)

La Rochefoucauld dükü François VI; Marcillac Prensi olarak da bilinir. Tanınmış Fransız fikir ve edebiyat adamıdır. Paris'te doğdu. Ünlü kimseler yetiştirmiş asilzade bir ailenin oğludur. 1628'de Andrée de Vivonne ile evlendi. Çocuk yaştaki kralın başbakanı Kardinal Mazarin tarafından 1646'da valiliğe getirildi. La Rochefoucauld'nun hayatının büyük bir kısmı "La Fronde" denen iç savaşlarda mücadele ederek geçti, birçok kez krallığa karşı ayaklanmaların içinde yer aldı.

La Rochefoucauld daha çok kibar çevrelerde, saray hayatında tanındı, dönemin ünlü kadınlarıyla yakın dostluklar kurdu. Madame de Longueville, Madame de Sable Sevigné gibi isimler en önemlileridir. Pierre Corneille'in klasik trajedileriyle Nicolas Boileau'nun *L'art poétique* (Şiir Sanatı) adlı didaktik yapıtının okunduğu toplantılara katıldı. Bu toplantılarda oynanan gözde oyunlardan biri de, insanların tutum ve davranışlarıyla ilgili olabildiğince özlü ve vurucu bir üslupla yazılmış epigramlar üzerine tartışmaktı. La Rochefoucauld'nun sağlığında en önemli çalışması *Maximes*'in (Özdeyişler) her biri gözden geçirilmiş ve genişletilmiş beş basımı yayımlandı. Kitap, Fronde iç savaşlarına ve siyasi olaylara birçok göndermeyle doludur. Büyük klasik yazarlar arasında sayılan La Rochefoucauld dönemi için bir sinik olarak kabul görmüştür. Üslubu, derinliği ve keskin ironisiyle Nietzsche'den Cioran'a varıncaya dek birçok modern düşünürü en çok etkileyen isimlerin başında gelir.

© Tüm hakları Doğu Batı Yayınları'na aittir.

Fransızca Özgün Metin
Maximes et Réflexions Diverses

Fransızcadan Çeviren
Özcan Doğan

Yayına Hazırlayan
Taşkın Takış

Kapak Tasarımı
Harun Ak

Baskı
Tarcan Matbaacılık
Ağustos 2017

Doğu Batı Yayınları
Yüksel Cad. 36/4 Kızılay/Ankara
Tel: 0 312 425 68 64-425 68 65
www.dogubati.com

ISBN: 978-975-2410-64-0 / Sertifika No: 15036

Doğu Batı Yayınları-181 Edebiyat-43

Kapak Resmi: XIII. Louis dönemi, seçkin sınıflar için kostüm, 1633.

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7

Okurlara Hitaben 23

Maneviyata Dair Özdeyişler 25

Kitaptan Çıkarılan Özdeyişler 96

Yazarın Ölümünden Sonra Yayımlanan Özdeyişler 110

SUNUŞ

Evvela bir Tanrı vergisi: "Nüvesini içinde taşımayan vecizeler söylemek, lale ekilmemiş bir toprağın lale vermesini istemek kadar gülünçtür" (YSÖ 9[1]). Sonra bulaşıcı bir hastalık: "Vecizelerle bendenize bulaştırdığınız hastalık..." (Madame de Sablé'den La Rochefoucauld'ya); "Huzurumu bozmak üzere telkin ettiğiniz vecizelerin merhametine sığınıyorum (La Rochefoucauld'dan Jacques Esprit'ye). *Özdeyişler*in yazarı ile dostları "vecizelerden" işte böyle söz ediyorlardı.

Bu Tanrı vergisi ve bu Hastalık bir ölçüde tüm topluma özgüydü. Özdeyişler kitabının yayımlanma sürecine ve kazandığı başarıya baktığımızda bunu açıkça görürüz. Özdeyişleri okumak, edilgen bir biçimde edebî bir eseri alımlamak değil, hem kendimizle hem yazarla bir tür çekişme ve tartışma yaşamaktır; özdeyişleri bir denetime tâbi kılmak, yeri geldiğinde değiştirmek ve belki de yenilerini üretmektir. Buna dair pek çok tanıklık mevcuttur: Madame de Sevigné'ye atfedilen bitimsiz

[1] YSÖ: Yazarın ölümünden sonra yayımlanan özdeyiş. KÇÖ: Kitaptan çıkarılan özdeyiş.

tartışmalar; Corbinelli'nin La Rochefoucauld'nun yüz kadar özdeyişi üzerine değerlendirmeler yazdığını Bussy-Rabutin'e iletmesi; Kraliçe Christine de Suède'in *Özdeyişler*in üçüncü baskısı üzerine iki kez yazmaya giriştiği bütünlüklü yorumlar (Garnier edisyonunda yayımlanmıştır); yazarın ölümünden sonra yapılan 1693 tarihli baskıya ait bir nüshanın sayfa kenarlarına isimsiz bir çağdaşı tarafından yazılan yorumlar (XIX. Yüzyılda Duplessis edisyonunda yayımlanmıştır). Öyle görünüyor ki, o dönemde hiçbir edebî tür böylesine kışkırtıcı olmamıştır; üstelik bir tür *okur mektuplarına* vesile olmuştur –gönül mektupları yerine böyle diyelim. La Fontaine "Özdeyişler kitabını" güzel bir akarsuya benzetir; insanı ürküten ama bakmaktan kendimizi alamadığımız bir ayna (*İnsan ve İmgesi*, Fabllar, I, II).

İsmiyle bile insanı yıldırabilen bir eserin günümüze kadar süren başarısının sırrı buradadır. Bir özdeyiş bilindik bir ahlâk kuralı olsaydı, kim *Özdeyişleri* tekrar tekrar okurdu ki? Kim böyle bir kitabın kapağını aralayıp bakardı ki? Demek ki burada başka bir şey söz konusudur: Tespitler yahut daha iyi bir ifadeyle "önermeler." Öyle ki, *ahlâk* sözcüğü dahi belli bir kurallar bütününü değil, bir bilimi, *mizaçlar bilimini* ifade eder; bir başka deyişle, Akademi Sözlüğü'nün ilk baskısına göre, "iyilik yahut kötülük üzere kazanılmış veya doğuştan gelen alışkanlıklar"ı ifade eder; fakat aynı zamanda "yaşam tarzını," "temayülleri," "gelenekleri" ve "her bir milletin farklı kaidelerini" ifade eder. XVIII. yüzyılda *ahlâkçılar* bugünkü anlamıyla ahlâk profesörleri değil, daha ziyade içlerinde birer sosyolog da barındıran psikologlardır. "İşte insan kalbinin resmi," diyor La Rochefoucauld *Özdeyişler*in ilk baskısının girişinde; bu resme karşılık istediği tek şey bir lütuftur: Kendini sorguya çekmeyi hemencecik reddetmeyen iyi niyetli okurlar (ancak bu küçük bir istek değildir, zira "insanın kalbini açığa vuran özdeyişlerin böylesine tenkit edilmesinin sebebi, kişinin orada kendini ele vermekten korkmasıdır," YSÖ 20).

Toplumun takdirine sunulan ve onun tarafından sahiplenilmesi umulan bu eser, kuşkusuz sınırlı ama hakiki bir toplulukla temas içerisinde hazırlanmıştır; oluşumunun kolektif bir boyutu vardır.

Doğrusunu söylemek gerekirse, burada ahlâkçı yazarın mevcut konumunun temel bir unsurunu teşkil edebilecek bir paradoks söz konusudur: La Rochefoucauld hem alabildiğine içtimaî –nezaketi ve dürüstlüğü övgüyle karşılanmıştır– hem de münzevî bir şahsiyettir; insanlarla münasebeti ve onlardan uzak duruşu aynı anda ve aynı yoğunlukla yaşamıştır. Salon yaşantısına pek katılmamıştır ve sanılanın aksine *Özdeyişler* o salonlardan birinde (Madame de Sablé'nin salonu) doğmuş değildir; La Rochefoucauld, ekseriyetle yazmak suretiyle, bazı dostlarıyla, özellikle de ikisiyle, Madame de Sablé ve eğitimci Jacques Esprit'yle birtakım özdeyişleri karşılıklı alıp vermekle yetinmiştir. Henüz 1660 yılları civarında, La Rochefoucauld ile sözü edilen iki ismin düzenli olarak birbirlerine *vecizeler* yolladıklarını, bunlar üzerine fikirleştiklerini, karşılıklı iyileştirmeler talep ettiklerini görürüz. Böylece ilk etapta yekpâre bir koleksiyon oluşmaya başlar; "bizim kitabımız," diye yazarlar birbirlerine. Kısa zamanda La Rochefoucauld'nun dehası öne çıkar ve elindeki derleme giderek bireysel bir nitelik kazanır; Madame de Sablé ise farklı bir koleksiyon hazırlar, fakat aralarındaki iletişim devam eder ve La Rochefoucauld onların fikirlerine pek yer vermemekle birlikte dostlarına danışmayı sürdürür; günümüze ulaşan mektuplar arasında yer alan, Liancourt elyazması denilen ve kısmen onun eliyle yazılmış bir metin bu ilk evreye tanıklık eder. İkinci evre 1663'le tarihlenir; *Özdeyişler*in yayımlanması fikri ortaya çıkar, fakat burada da belli bir toplulukla temas kurulmaksızın riskli olabilecek herhangi bir adım atılmayacaktır. Madame de Sablé'nin tanışları arasında –dünyevî yahut dinî bir hayat süren kişiler– bugün "eşantiyon" diyebileceğimiz bir örnek metin oluşturulur; özdeyişlerin kopyaları üretilir ve seçilmiş kişiler arasında dolaşı-

ma sokulur. Bu yolla kaç kişiye danışılmış olabilir? Bir düzine yahut ondan biraz fazlası, zira Madame de Sablé'nin (Vallant) yardımcısının elindeki "portföyler"den bize en az yedi metin kalmıştır ve özdeyişlerin nüshalarından beş tanesi hâlâ mevcuttur. İleride göreceğimiz üzere, bu karşılıklı danışma süreci ilk baskının yayımlanma yöntemi için belirleyici olmuştur; bu ilk edisyon 1665 yılında yayımlanmıştır, fakat baskı süreci 1664 yılının Ekim ayında tamamlanmıştır. Öncesinde, el altından yapılan ve epey hatalar içeren bir edisyon Lahey'de, *Özdeyişler*in 1663 tarihli bir kopyasından hareketle gerçekleştirilmiştir (1664 yılının başı, 1663 yılının sonu da olabilir).

*Özdeyişler*in hikâyesi ilk resmî basımıyla bitmiyor. La Rochefoucauld *Özdeyişler*i dört kez gözden geçirmiş, sürekli üzerinde çalışmış ve her fırsatta dostlarından yeni yorumlar almıştır. İlk tekrar baskı 1666 yılında yapılmıştır; bu edisyon hayli eleştirel ve zorlu bir gözden geçirme sürecine tanıklık eder; özgün metinden daha kısa, daha homojen ve belki de daha açık yüreklidir. Üçüncü baskıda (1671) değişiklikler azalır ve dördüncü baskıda hemen hemen hiç yoktur (dördüncü baskı 1675 tarihlidir, fakat Aralık 1674'te baskı tamamlanmıştır); La Rochefoucauld burada özellikle içeriği arttırmakla meşgul olmuştur; ikinci baskıya kıyasla içerik üçte bir oranda artmıştır. Dördüncü baskı için yeni özdeyişlerin yazımı hakkında iki önemli belge bulunduğunu da ekleyelim: Bunlardan ilki, La Rochefoucauld ile Malnoue başrahibesi Marie-Elénore de Rohan arasında yapılan bir mektuplaşmadır (yazar kendisine kırk beş özdeyiş iletmiştir); ikincisi ise 1693 yılında Barbin tarafından tedarik edilen ve La Rochefoucauld'nun ölümünden sonra yapılan bir baskıda yer alan ektir (bu ekteki özdeyişlerin üçüncü ve dördüncü baskılar arasında yazıldığı netleşmiştir). Nihayet, 1678 yılında *Özdeyişler*in beşinci baskısı yapılmıştır; bu baskı, hem yazarın yaşadığı dönemde yapılan son baskı olması, hem de dördüncü baskının aksine, eserin bir bütün

olarak sıkı bir şekilde gözden geçirilmesiyle biçimlendiği için nihaî baskı olarak kabul edilmelidir.

*Özdeyişler*in yanında, La Rochefoucauld *Çeşitli Düşünceler* başlıklı başka bir eser daha kaleme almıştır ve bunun *Özdeyişler*le olan ilişkilerine değinmek yerinde olacaktır. *Özdeyişler*in doğumuna vesile olan küçük toplulukta (ki Madame de Sablé ve Jacuqes Esprit'nin yazılarında buna tanık oluyoruz) kısa vecizeler ile belli bir uzunluktaki denemeleri bir arada yazmak bir tür alışkanlıktı; bunlar *Özdeyişler*de de mevcuttur ya da vaktiyle mevcuttu (birinci edisyon bu türden bir metinle başlıyordu; sonradan silinen, izzetinefis hakkındaki bir numaralı özdeyişle; öte yandan, tüm edisyonlar ölümü küçümsemeyle ilgili uzun bir metinle bitmektedir). Herkesin benimsediği bir fikir olmamakla birlikte, *Çeşitli Düşünceler*in *Özdeyişler*le paralel olarak yazıldığını ve her ikisi arasında bazı yakınlıklar kurmanın mümkün olduğunu düşünüyoruz –ki bu *Çeşitli Düşünceler* için bir kronoloji oluşturulmasına imkân vermektedir. Böylelikle I, II, V ve XIII numaralı düşünceler ile 1660-1665 tarihli özdeyişler arasında bir akrabalık olduğu fark edilmektedir; buna karşın, X ve XI numaralı düşünceler 1670'ler civarında yazılmıştır ve son üç düşünce yazarın hayatının son yıllarına aittir (ayrıca bazı düşüncelerin, özellikle XIV. ve XVI. düşüncelerin birçok seferde yazılmış olması mümkündür). Fakat *Özdeyişler*in aksine, La Rochefoucauld ve arkadaşları bu metinlerin yayımlanması noktasında pek kafa yormuş gibi görünmemektedir; söz konusu metinler, ekseriyetle birbirine yakın olmakla birlikte, hayli farklı kimi ilgi alanlarına işaret etmektedir; sözgelimi bir yaşam sanatı salık veren düşünceler bu şekildedir (*Toplum Üzerine*, *Tutumlar ve Davranışlar Üzerine*, *Konuşma Üzerine*, *Güven Üzerine*); öyle ki burada *Özdeyişler*le olumlu bir karşıtlık dahi sezilmektedir –Montaigne tarzında yazılmış, geçmiş ve çağdaş tarihin kimi niteliklerine dair düşünceler (*Misaller*, *Tabiatın ve Talihin Modelleri*, *Yaşadığımız Asrın Olayları*). La Rochefoucauld'nun eserinin renkli ve me-

rak uyandırıcı olan bu kısmı, bizim düşüncemize göre, bugüne dek hak ettiği ilgiyi görmemiştir; *Özdeyişler* üzerine çalışırken bunu önemli ölçüde göz önünde bulundurmak gerekir.

Fransa'da ve Fransa dışında etkin olarak yürütülen bu yöndeki çalışmalar kaynaklar ve esaslar konusunda önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Henüz yazar hayattayken, bir yandan onun özdeyişlerde kendi mizacını ve hayal kırıklıklarını sistematik hale getirdiği, öte yandan "özdeyişlerin birçok farklı eserin bir derlemesi olduğu" öne sürülmüştür; "vecizeler, nükteler ve büyük bir eser meydana getirme iddiasında olan kişinin amacına hizmet eden öteki şeyler o eserlerden seçilmiştir" (1663 tarihli bir nüshanın sahibine ait anonim bir değerlendirme). Meselenin uzmanları iki yönde hareket etmektedir: Büyük Fransız Yazarları koleksiyonundaki *Hatıraları*n editörüne göre (Gourdault), özdeyişlerdeki hakikat yalnızca "kısıtlı ve geçici, belli bir kişinin ve zamanın ötesine geçmeyen bir hakikattir" ve okuyanlar özdeyişlerin "evrensellik görüntüsüne aldanmamalıdır." *La Rochefoucauld'nun Özdeyişlerinin Esası*'nın yazarına göreyse (Dreyfus-Brisac), *Özdeyişler* kitabı bir bütün halinde Antikite'deki farklı yazarların eserlerinin XVII. yüzyılda gayriihtiyari anımsanmasından ibarettir. Böyle bir meselede ne kadar ararsanız, o kadar şey bulursunuz; ne denli bilgili görünürseniz, o denli yanılma ihtimaliniz vardır; yaşamın akışı ve okurların nazarı itibariyle kimi yakınlıkların mutlaka bir temeli olmakla birlikte, kaynaklara dair her türlü araştırmayı bir saçmalığa vardıracak denli sıradan ortak mekânlar ya da salt sözlü karşılaşmalar ne kadar mümkün olabilir ki? Burada hakikati açığa çıkarma ihtiyacı kendini dayatmaktadır ve modern eleştiri, La Rochefoucauld konusunda, kaynaklar ve esaslar saplantısından kurtulma eğilimindedir.

La Rochefoucauld özgün ve zengin bir kültürle biçimlenen bir dönemi ve ortamı temsil etmektedir (ki araştırmamız artık bu yönde sürdürülmelidir); ait olduğu kuşağın ve sınıfın gündemindeki düşünce akımları ve olaylar çerçevesinde söz

konusu kültürün yeniden betimlenmesi gerekir; elbette bu süreçte olası yabancı etkiler hesaba katılmalı (Castiglione? Gracián?) ve bu kültürün yalnızca edebiyat veya felsefeden değil, aynı zamanda bilimden (sözgelimi psiko-fizyolojinin öncüsü sayılan Cureau de la Chambre'ın çalışmaları) ve estetikten beslendiği unutulmamalıdır (Le Brun'ün insanlar ve hayvanlar arasındaki ilişkilere dair düşünceleri, perspektif çalışmaları). Öte yandan, daha gençlik yıllarından itibaren yoğun bir hayat süren (savaşlar, komplolar) bu cemiyet insanlarının kitap tutkunları olmadığını, eski veya modern düşünce akımlarını yalnızca genel kültür düzeyinde ya da ikinci elden bildiklerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bununla birlikte, tam aksi yönde bir abartıya kaçarak, La Rochefoucauld'nun herhangi bir meseleyi hiçbir zaman ciddiyetle ve derinlemesine tetkik edemediğini düşünmek yanlış olacaktır. İtiraf etmek gerekir ki, hangi alanda olursa olsun, La Rochefoucauld'daki bilginin kapsamını ve kesinliğini tam olarak ölçebilmek mümkün değildir; *hiçbir şeyle övünmeyen* dürüst insan tavırları ile ("görüyoruz ki özdeyişler yazan bu adam ne kırsal hayatı ne de Üniversiteyi bilmemektedir," diyor 1663 tarihli nüshalardan birini elinde bulunduran bir okur) *Özdeyişler*in ilk baskısının başında yer alan yazısında onu bir Kilise Babası gibi gösteren La Chapelle-Bessé'nin ciddi yorumları arasında, hakikat tam olarak nerededir?

Daha ileri gidelim: "Kaynaklar" bir yana bırakılırsa, bir La Rochefoucauld *düşüncesinden* ne ölçüde bahsedilebilir? Bu türden kısa ve teknik olmayan metinleri inceleyenler, bu metinlere esasen taşımadıkları ideolojik bir kesinlik atfetmeye meyillidirler. Tıpkı bir fabl derlemesi, hikâye yahut tiyatro piyesi gibi, özdeyişlerden oluşan bir derleme de makale değildir. Onun bu gözle okunmasına izin vermeyen birçok husus mevcuttur: İfadelerin kısalığının ve teknik olmayışının ötesinde (ki bunu az önce belirtmiştik), bir özdeyişin biçimini de göz önünde bulundurmak gerekir; nihayetinde bu biçim nüansları

ortadan kaldırma, anlatımı güçlendirme ve paradokslara yol açma imkânına sahiptir. Üstelik La Rochefoucauld'nun ilgi alanlarının çeşitliliğini de hesaba katmak lazımdır: La Rochefoucauld'nun düşüncesinden söz ettiğimizde neredeyse sadece maneviyatla ve hattâ teolojiyle meşgul oluruz ve kimi özdeyişleri öne çıkarırız; oysa *Özdeyişler*–ve özellikle de *Çeşitli Düşünceler* kitabı– başka birçok şeyden söz etmektedir. Bilhassa La Rochefoucauld'daki mizah ve gizemleştirme duygusunu göz önünde tutmak gerekir. Onun daima ciddiyetle davrandığını ve ciddiye alınmak istediğini nereden çıkarıyoruz ki? "Kıskanç bir eşinin olması kimi zaman erkeğin hoşuna gider; daima sevdiği şeyleri işitip durur" (YSÖ 48) gibi sözleri hangi düşünce sistemine dâhil edebiliriz? Birinci baskının girişinde yer alan izzetinefisle ilgili düşünceler başta olmak üzere (KÇÖ 1), bazı metinlerde kendini gösteren sözlü fantezileri görmemek mümkün müdür? Yazarın bazen bilinçli olarak okurlarla alay ettiğini ve kimi özdeyişlerin yalnızca bir göz yanılsaması olduğunu fark etmemek mümkün müdür? *Özdeyişleri* fazla sistematikleştirmek, onlardaki fantezi boyutunu, sapmaları, tereddütleri ve hattâ çelişkileri görmezden gelmek, özdeyişlerin niteliğini bozmak, içini boşaltmak demektir.

André Gide özel fakat önemli bir hususta bu durumu bizzat deneyimlemiştir. 1918 yılında, La Rochefoucauld'yu yalnızca izzetinefisle meşgul olmakla eleştirmiş, fakat üç yıl sonra haksızlık ettiğini kabul etmiş ve şöyle demiştir: "İzzetinefisle ilgili özdeyişler, hiçbir teori ya da tezle ilişkilenmeyen özdeyişlerin yanında sönük kalıyor." 1938'de ise "hiçbir surette okurları rahatsız etmeyen özdeyişlerin yok denecek kadar az olduğunu" eklemiştir (*Günlük*).

Burada *Özdeyişler*in yayımlanma hikâyesine geri dönmemiz gerekir. Kitabın sistematik bir yoruma imkân veren bir yanı varsa, o da birinci baskıda mevcuttur; Okurlara yönelik bir açıklamada, *Özdeyişler*in içeriğinin "birçok Kilise babasının fikirlerine uygun ahlâki bir hülâsadan başka bir şey olmadığını"

söyledikten sonra, editör –aslında yazarın kendisi– *Maneviyata Dair Özdeyişler ve Vecizeler ya da Düşünceler Üzerine Söylev*'de kitabın mütalaasını isimsiz bir yazara –gizemli Henri de La Chapelle-Bessé– tevdi etmiştir. La Chapelle'e göre *Özdeyişler* Aziz Augustinus'un yolundan gitmekte ve izzetinefsin hükümranlığını (Tanrı'yı sevmek yerine kendini sevmek) Tanrı'nın lûtfundan yoksun kalan düşkün varlığın karakteri olarak ifşâ etmektedir. Hakikaten de *Özdeyişler*in girişinde izzetinefis üzerine uzun bir yazı yer alıyordu (KÇÖ 1). Peki, bu edisyonun değeri tam olarak nedir? Zira *Özdeyişler*in ruhuna pek uymuyor; daha sonraki belgeler, mektuplar, Liancourt elyazmaları ve 1663 tarihli nüshalar bunu açıkça göstermiştir. Söz konusu edisyonda karşımıza çıkan şey erdemlere dair genel bir itirazdır (ilk nüshalar ve onlardan doğan Hollanda baskısı şu meşhur cümleyle başlar: "Kusurlar erdemlerin tabiatındandır; tıpkı zehrin ilaçların tabiatında bulunması gibi); Madame de Sablé'nin danıştığı kişilerin tepkileri bundan ileri gelir: Şaşkınlık, hattâ kimi zaman kızgınlık hissetmişlerdir; fakat aynı zamanda, din adamı ve Jansenist oldukları şüphe götürmeyen bazı danışmanlar, erdemlere dair söz konusu itirazın dinden çıkmaya yönelik gizli bir çağrı içerdiğini farz etmişlerdir. İçlerinden biri, acaba yazar bunu neden açıkça dile getirmiyor, diye sormuştur. İşte kabul gören bu faraziye nedeniyle (ki La Rochefoucauld adına kötü niyetlidir), La Chapelle-Bessé'nin sözleri şiddet ve yoğunluk kazanmıştır (bu meseleye dair mektuplar mevcuttur). Hakikaten kitapta yanlış giden bir şeyler vardır; okuyucuya hitap yazısında yer verilen bazı cümlelerdeki laubalilik, kitabın başında yer alan izzetinefisle ilgili uzun özdeyişin rahat ve şakacı havası (ki kendisine biçilen rolle pek uyuşmaz, zira kıymetli bir eser meydana getirmek için yazılmıştır) buna işaret eder. Ancak ikinci baskıyla birlikte her şey değişir: *Söylev* ortadan kaybolur (okurlara yönelik yeni hitap yazısı *Özdeyişler*in artık "savunmaya" ihtiyacı olmadığını duyurur); nihayetinde, özdeyişleri yazan kişinin insanları yalnızca

günahlarla kirlendikleri acınası vaziyet içerisinde betimlediği hatırlatılır (tabii ki okurlara hitap yazısında). Başta yer alan izzetinefisle ilgili uzun özdeyiş böylece ortadan kalkar ve yerini *Erdem zannettiklerimiz ekseriyetle farklı amellerin ve ümitlerin yekûnundan ibarettir; talihimiz yahut istidadımız bunlara bir intizam verir*, şeklindeki özdeyişe bırakır; bu da 1663'teki ilk girişimin ruhunu yeniden yakalamak anlamına gelir. Sonraları *Erdemlerimiz ekseri gizli birer kusurdur*, şeklindeki epigraf kitaba eklenir.

Hakikaten *Özdeyişler*i belli bir sistem içerisinde sunmak hayli şüpheli bir yaklaşımdır. Kuşkusuz, beşerî erdemlerin sorgulanması Jansenist ve aynı zamanda Epikürcü bir temadır; Jansenistler ve Epikürcüler insana olan güvene, Stoacılara ve Seneca'ya saldırma noktasında âdeta birbirleriyle yarışırlardı ("filozoflar, bilhassa Seneca..." diyor 21 numaralı KÇÖ); bu yarış, bir filozofun Aziz Augustinus adına mı yoksa Epikür adına mı Seneca'ya saldırdığını anlamamızı zorlaştırır. Aziz Augustinus adınadır, der La Chapelle-Bessé La Rochefoucauld'ya atfen; Méré ise onun Epikür adına Seneca'ya saldırdığını iddia eder ve ona şunları söyletir: "Ahlâk bahsinde Seneca iki yüzlüdür, Epikür ise bir azizdir" (Madame la *** düşesine mektup). Peki, La Rochefoucauld'nun kendisi böyle bir soru sormuş mudur? Kesin bir şey söylemek zordur (ve bu La Fontaine için de geçerlidir). Biz de Madame de Sevigné gibi ihtiyatlı davranalım; Sevigné yazarın vardığı nihaî vaziyet karşısında açıkça ürperdiğini ifade eder ve ölmek üzere olduğunu duyduğunda yalnızca şunları söyler: "Vicdanı gayet rahat, işte mesele bundan ibaret" (Madame de Grignan'a mektup, 15 Mart 1680). Teoloji veyahut felsefeden ziyade, bir İngiliz eleştirmenin sözlerini kullanmak gerekirse, *Özdeyişler* bize bir antropoloji vaat eder (W. G. Moore, "La Rochefoucauld: Yeni Bir Antropoloji" başlıklı makalenin yazarı, *Beşerî Bilimler Dergisi*, 1953/4).

Herkesin bildiği üzere, söz konusu antropoloji hayli katıdır ve hattâ acımasız görünebilir. Öyle ki, yazar sahte bir erde-

min bilinçli ve kasıtlı iki yüzlülüğünü ifşâ etmek yerine (ki bu onun için kolay bir iştir ve bundan çok az söz etmiştir), erdemli olduğuna inanan saygıdeğer insanın vicdanen rahat oluşuna işaret eder; "La Rochefoucauld ya da aldanmış olma korkusu," diye yazar Henri Coulet, gayet yerinde bir ifadeyle (*Doyen Gros'ya Armağan* içinde yayımlanmış bir çalışmanın başlığı, 1959). La Rochefoucauld'nun esas gayreti, kendisi de dâhil olmak üzere, insanların yaşantısını çekip çeviren gerçek saikleri keşfetmeye yöneliktir (bilinçli olarak *biz, bizim kusurlarımız*, diye yazdığına dikkat edelim; kendini bir kenara çekip genel yozlaşmanın dışında tutan Molière'in mizantrop karakteri ile La Rochefoucauld'nun yaklaşımı arasında büyük bir fark vardır). Söz konusu saikleri bir bir sıralayabiliriz: Evvela izzetinefis ve elbette onun yanında mizaçlar, tutkular ve talihler. *İzzetinefisle* kastedilen şey "kendini ve kendine dair her şeyi sevmektir" (KÇÖ 1); fakat bu, insanın kendisinden başka bir şeyi sevmediğini değil, kendisinden kopamadığı için öteki şeyleri yalnızca kendisine nazaran sevdiğini ifade eder; La Rochefoucauld için bu bir ön kabuldür. *Mizaçlar* denildiğinde (La Rochefoucauld 297. özdeyişte bunu daha açık bir ifadeyle "bedenin mizaçları" diye adlandırır) psiko-fizyoloji alanına adım atıyoruz; erdemli yahut kusurlu tavırlarımızdan sorumlu olan şey mizaçlardır (ya da huylarımız diyelim) ki bu o dönem için hayli cüretkâr bir ifadedir. *Tutkular* da fizyolojik bir tabiattadır ("kanın sıcaklığındaki inişler ve çıkışlar," KÇÖ 2); fakat mizaçlara kıyasla daha özel ve kısa ömürlü olan tutkular yaşamın akışı içerisinde birbirlerinin yerini alırlar. Son olarak *talih*, bir başka ifadeyle *rastlantı* yahut *şans* (*yıldızlar*), yalnızca olaylar üzerinde değil –ki bu gayet açıktır– aynı zamanda bizim yaşantımız üzerinde de etkili olur; zira maddiyatımız kadar maneviyatımız da talihin "insafına" kalmıştır (Özdeyiş 323). Genel çerçeve bu şekildedir. Bu ilkeleri tek tek erdemlere uyarlarsak, onlardan geriye çok az şey kalır. *Özdeyişler*de en çok başvurulan söz kalıplarından biri *–den ibarettir* şeklindeki

ifadedir; sözgelimi, falanca erdem...*–den ibarettir*. Buna dair örnekler vermeye gerek yoktur.

Özdeyişler konusundaki rahatsızlık ve skandal görüntüsü buradan ileri gelir. 1663 yılında, Madame de Schomberg (kendisi vaktiyle XIII. Louis'nin çok sevdiği meşhur Matmazel de Hautefort'tan başkası değildir) şunları yazar: "Burada yazılanları okuduktan sonra, hakikatte erdem yahut kusur diye bir şeyin olmadığına, hayatta yaptığımız her şeyi mecburiyetten yaptığımıza ikna oluyoruz." Sonraları La Rochefoucauld'nun yakın dostu olan Madame de la Fayette ise şunları söyler: "Tüm bunları tahayyül etmek için akıl ve ruh nasıl da yozlaşmış olmalı, değil mi Madame!" Böylesine hoyrat bir kitabı okuyanların iki yönlü hareket etmesi gayet doğaldır ve tıpkı Madame de la Fayette gibi, o dönemde yahut daha sonra yaşamış birçok okurun yaptığı da bu olmuştur.

*Özdeyişler*in arka planında, onları yazan insanın varlığını yoğun bir şekilde hissetmemek mümkün müdür? Çoğu kez, belki sempatik denebilecek, fakat temelde naif kalan ve her halükârda La Rochefoucauld'ya yaraşmayan bir tür refleks bunun bir neticesidir: Deyim yerindeyse, şeylere bir intizam vermeye çalışmak biçiminde bir refleks. Bu anlamda, duygusuz bir antropolojiyi yapıcı bir teolojiyle birleştiren Jansenistlerin yaptığı şey de buydu az çok. Başka yöntemlerle bunu yapmaya çalışanlar da olmuştur: Yazarın doğal hüznünü ve mutsuzluklarını hatırlatarak (yazar kendini resmederken bunun yolunu açmamış mıydı?); ondaki katılığın sorumluluğunu kendisini aldatanların üstüne yıkarak; bunaltıcı yorumlarla özdeyişlerini yıpratarak. Başka yöntemler de düşünülebilir: Sözgelimi XIII. Louis döneminden La Rochefoucauld'ya miras kalan belli bir "uyanıklık" havası, belli bir paradoks ve mizah duygusu ya da *özdeyiş* dediğimiz yazı formuna içkin belli bir sertlik üzerinde ısrar edilebilir (yukarıda belirttiğimiz gibi). Bütün bunlar akla yatkındır ve hattâ geniş ölçüde doğrudur; sert çekirdek yerinde durmaktadır ve eğer *Özdeyişler*deki olumlu şeyleri görmek

istersek (nihayetinde sorulması gereken asıl soru budur), her şeyden evvel söz konusu sert çekirdeğin varlığını kabul etmek ve onu azımsamaktan kaçınmak zorundayız; tutucu olmak ya da yaltaklanmak *Özdeyişler*in yazarına uyan bir tavır değildir.

Böylece zorlu bir sorgulamayla karşı karşıya geliyoruz: La Rochefoucauld'nun inandığı şey neydi tam olarak?

Hiç tereddütsüz cevap verebiliriz; La Rochefoucauld evvela belli bir üslubun varlığına inanıyordu.

La Rochefoucauld'ya özgü bir ahlâktan söz edilebilir mi? Neden olmasın? Fakat her şeyden evvel bir estetik söz konusudur. *Özdeyişler*in yazarı estetik bir yaşam sürmüştü; ahlâk ve mantık estetiğe eklemlenen şeylerdi. *Çeşitli Düşünceler* içinde yer alan *Doğru Üzerine*, *Yanlış Üzerine* ya da *Tutumlar ve Davranışlar Üzerine* başlıklı metinleri tekrar okumak gerekir:

> Chantilly* alabildiğine farklı güzellikler barındırdığı halde Liancourt'u asla gölgede bırakamamıştır; Liancourt da Chantilly'yi gölgeleyememiştir; bunun sebebi Chantilly'nin Saygıdeğer Prens'in büyüklüğüne yaraşır güzellikler, Liancourt'un ise bir bireye mahsus güzellikler taşımasıdır (*Doğru Üzerine*). İnsan bir asker alayının başında yürürken sanki kendi halinde geziyormuş gibi yürümez (*Tutumlar ve Davranışlar Üzerine*).

La Rochefoucauld için üslup her şeyden evvel (tekrar hatırlatmak gerekir mi acaba?) *dürüstlük* ve yaşam bilgeliğidir ki, kendisi bu tür erdemlerin pîri diye kabul edilmiştir. Bu husta sürekli şöyle bir alıntı yapılır: *Asıl dürüst insan hiçbir şeyle övünmeyendir* (Özdeyiş 203); bu önemli bir kuraldır, fakat bundan daha güzel ve mühim bir özdeyiş vardır ki, *dürüst*** sözcüğünün iki anlamını bir araya getirir: "Daima dürüst in-

---

* Fransa'da meşhur ve görkemli bir şato (ç.n.).

** Fransızcada *honnête* sözcüğünün dürüst, onurlu, namuslu gibi birden fazla anlamı vardır (ç.n.).

sanların gözü önünde olmak istemek, hakikaten dürüst olmak demektir" (Özdeyiş 206).

La Rochefoucauld için üslup aynı zamanda cesaret demektir. Cesurdur hiç kuşkusuz, hattâ *Hatıralar*ında kendini sezdiren biraz delice bir keyfiyete varacak kadar cesurdur. Onun herhangi bir sözü saygınlık ve sadelik yansıtmaktan geri durmaz; hasta, perişan bir halde ve görme kabiliyetini kaybetmek üzereyken, sadık dostu Lenet'ye şunları yazar (11 Kasım 1652): "İçinde bulunduğum vaziyet hayli can sıkıcı; Paris'te kalırsam Bastille'e atılma, Paris'ten çıkarsam kör kalma ihtimalim var. Gene de sonuna kadar üzerime düşeni yapacağım." Ölümle yüz yüze geldiği anda, Madame de Sevigné şöyle diyecektir: "Sanki mevzuubahis olan kendisinin değil, komşusunun hastalığı ve ölümü. Bu onu pek etkilemiş yahut sarsmış görünmüyor" (yukarıda sözü edilen mektup). La Rochefoucauld'ya atfen "kahramanın yıkılışından" söz edilmiştir; bunu biraz açmak gerekir: Kahramanın klasik, romanesk, tumturaklı –ve bilhassa Senecacı– imgesinin yıkılışı. Kahramanlıktan bahsederken eski bir savaşçı, sayısız ölümler gören ve birçok kez hayatını tehlikeye atan tecrübeli biri gibi konuşur; sevilecek ölümler ile sevilmeyecek ölümleri birbirinden ayırmayı bildiğini söyleyen Giraudoux'nun Hector'u gibidir. Kavgalar ve komplolar hususunda ilk öğrendiği şey, bu tür işlerden teknik bir şeymiş gibi bahsetmek gerektiğidir; zira türlü faktörler oyuna dâhil olabilir ve üstelik cesaret ne sonsuz ne de irticâli bir şeydir; ayrıca, *kusursuz yiğitlik* ve *gözü peklik* nadir olsa da, *mutlak korkaklığın* da nadir olduğunu ve nihayetinde yiğitlik ve gözü peklik denen şeylerin hakikaten mevcut ve saptanabilir olduğunu öğrenmiştir (bkz. Özdeyişler 215-217).

Nihayetinde, itiraf etmek gerekir ki, La Rochefoucauld için üslup belli bir insan ırkının varlığına yönelik aristokratik inançtır. Böyle bir duygu modern düşünceleri ve hassasiyetleri incitebilir; fakat La Rochefoucauld Dükü, Fransız Derebeyi, Marcillac Prensi, Verteuil, Montignac ve Cahuzac Baronu

François'dan, "Hıristiyan âleminde benim evimde büyümüş bir kadından doğmamış tek bir hükümdar yoktur," diye yazmaktan çekinmeyen bir adamdan başka türlüsünü beklemek de saflık olurdu (*Marcillac Prensi'nin Savunması*). Üstelik La Rochefoucauld dürüst olmaya gayret gösterir: Bir yandan "saraydayken asla burjuvalığınızı yitirmezsiniz" diye yazarken, bir yandan da "ama ordudayken bazen burjuvalığınızı yitirebilirsiniz," diyerek hakikati teslim eder (Özdeyiş 393). "Sıradan askerler için kahramanlık, yaşamlarını kazanmak için başvurdukları tehlikeli bir meslektir" diye yazarken (Özdeyiş 214), bu kahramanlığı soyluların kahramanlığından aşağı görür kuşkusuz, ama onun gerçekliğini inkâr etmez. Bir köle umursamaz tavırlarla idam sehpasına çıktığında, yazarımız ona saygısını ifade etmekten memnuniyet duyar (Özdeyiş 504). Fakat nihayetinde La Rochefoucauld'nun nazarında iyi ya da kötü olarak doğan insanlar vardır; dolayısıyla, onun yazdıklarında Nietzscheci birtakım tınılar yakalamak adına bazı metinlere fazla yüklenmemek lazımdır. Corneille kötülükteki azameti yüceltirken (*Rodogune, Attila*), kötülükle ilgili kendi anlayışını ve kötülüğe yönelik geleneksel olumsuzlamayı da mutlaka dile getirir –Lanson bunu gayet iyi göstermiştir. Özdeyişlerdeki kestirme ifadeler böyle bir ihtiyatlılığa izin vermiyor mu? La Rochefoucauld gayet net bir biçimde yazar: "İyiliğin olduğu gibi kötülüğün de kahramanları vardır" (Özdeyiş 185); aynı şekilde şunları söyler: "Büyük kusurlar yalnız büyük insanlara mahsustur" (Özdeyiş 190). Bunlara paralel olarak: "Kötülük yapmaya gücü yetmeyen bir kişi iyilik yaptığı için övülemez" (Özdeyiş 237), "Eğer budalaysan, sende iyi insan kumaşı yoktur" (Özdeyiş 387).

Asâlet icâbettir! Buraya kadar söylediğimiz her şey nihayetinde mutlak bir hakikat ihtiyacı etrafında şekillenir.

Dostluk ve aşk üzerine yazılan özdeyişlere baktığımızda benzer bir neticeye varırız. Kuşkusuz La Rochefoucauld dostluk meselesine dair acımasız sözler söylemiştir, fakat hakiki bir

dostluğun –şüphesiz nadir bir şeydir– varlığını biçimsel olarak kabul etmiş ve "Gerçek bir dost en büyük nimettir", diye yazmıştır (YSÖ 45). Yalnız burada da hakikat nazarıyla bakmak lazımdır: La Rochefoucauld'nun bu meseleye dair son sözü seksen birinci özdeyiştir (beşinci edisyonda yer alır) ve bu özdeyişte, "gerçek ve kusursuz olmak için" dostluğun izzetinefis ile diğerkamlığı birleştirmek zorunda olduğunu söyler. Aşka gelince –ki en çok bu konuda özdeyiş yazmıştır– La Rochefoucauld çoğu kez iğneleyici sözlerle aşkı paralasa da, bunun sebebi onu çok yüksek bir mevkiye oturtmasıdır; zira ona göre gerçek aşkın özü –gerçek dostluk kadar nadir olmasa da– öylesine kusursuzdur ki hiçbir eksilme yahut bozulmayı kabul etmez: "Aşk bir tanedir, ama binbir suratlıdır" (Özdeyiş 74).

La Rochefoucauld'nun ilk bakışta okurlarını tedirgin etmesi, hattâ bir ölçüde onları her an tedirgin kılması gayet olağan ve hattâ kaçınılmazdır; daha iyi bir ifadeyle söylemek gerekirse, sağaltıcıdır. Yapıtının en büyük faziletlerinden biri, birtakım saçmalıkların dillendirilmesine imkân vermemesidir; La Rochefoucauld iki yüzlülükle, sahteliklerle, her türlü propagandayla (bilhassa failleri tarafından ciddiye alınanlarla) sonuna kadar mücadele eder. Fakat *Özdeyişler* menfî bir okumadan, bir tür temizlik harekâtından ibaret değildir; onlar yüce bir ruhun, eski tabirle *azametin*, *asâletin* yahut *civanmertliğin* varlığına delâlet eder.

Jacques Truchet

OKURLARA HİTABEN

Maneviyata Dair Özdeyişlerin bu beşinci edisyonu yüzden fazla yeni özdeyişle genişletilmiştir ve ilk dört edisyondan çok daha muntazamdır. Okurların teveccühü benim söyleyebileceklerimin çok ötesindedir. Bu özdeyişler bizzat inandığım minvaldeyse –ki buna inanmak istiyorum– belli bir savunuya muhtaç olduklarını düşünmek yapılabilecek en büyük haksızlıktır[1]. Burada sizleri iki hususta uyarmakla yetineceğim: İlk olarak, *Menfaat* sözcüğüyle kastedilen yalnızca maddi yarar değil, daha ziyade ün ve saygınlık kazanma arzusudur. İkinci olarak (ki bu kitapta zikredilen tüm fikirlerin temeli sayılır), bu özdeyişleri kaleme alan kişi, insanları yalnızca günahlarla kirlendikleri acınası vaziyet içerisinde betimlemiştir; dolayısıyla, insanların zahiri faziletlerinde tezahür eden kusurlardan söz ederken, Tanrı'nın lütuf göstererek kayırdığı kimseleri kastetmemektedir.

---

[1] İkinci edisyonda yer alan bu cümle, La Chapelle-Bessé'ye ait olup ilk edisyonun önsözünü oluşturan *Söylev*in kitaptan çıkarılmasına atıfta bulunuyor.

Özdeyişlerin izlediği yol ve yönteme gelince, ekseriyetle çok farklı hususlara değindiklerinden, belli bir yol izlenmediğini görmek zor değildir. Aynı meselelere temas eden birçok özdeyiş mevcut olmakla birlikte, okurları sıkmamak adına, bunları birbiri ardına sıralamaya lüzum görmedik. Fakat söz konusu özdeyişlere belli bir çerçeve içerisinde bakmak mümkündür.

MANEVİYATA DAİR DÜŞÜNCELER

Erdemlerimiz ekseri gizli birer kusurdur.[1]

I

Erdem zannettiklerimiz ekseriyetle farklı amellerin ve ümitlerin yekûnundan ibarettir; talihimiz yahut istidadımız bunlara bir intizam verir. Erkeklerin cesur ve kadınların iffetli olmasının her zaman cesur ve iffetli olmakla ilgisi yoktur.[2]

II

İzzetinefis insanın en ateşli dalkavuğudur.

III

İzzetinefis âleminde her şeye vâkıf olduğunuzu zannedersiniz, fakat orada hâlâ bilinmeyen topraklar vardır.

IV

İzzetinefis dünyadaki en becerikli kimseden bile daha becerriklidir.

---

[1] Başlangıçta kitabın içinde yer verilen bu özdeyiş dördüncü edisyonda epigraf halini almıştır.

[2] İkinci edisyondan itibaren bu özdeyiş kitabın başına koyulmuştur. İlk edisyon ise elimizdeki kitapta *Kitaptan Çıkarılan Özdeyişler*in ilki olan izzetinefisle ilgili özdeyişle başlıyor.

V

Ömrümüzün uzun yahut kısa olması bize ne kadar bağlıysa, tutkularımızın ömrü de bize o kadar bağlıdır.

VI

İhtiraslar en istidatlı insanın bile aklını başından alır, zırdelilere ise istidat kazandırır.

VII

Gözlerimizi kamaştıran büyük ve parlak icraatlar siyasetçilerin nazarında büyük hedeflere yönelik gayretlerin bir neticesidir; oysaki bunlar ekseriyetle mizacın ve ihtirasların ürünüdür. Demek ki Augustus ile Antonios'un savaşı –ki dünyaya hâkim olmak istemelerine atfedilir– belki de basit bir kıskançlıktan başka bir şey değildi.

VIII

İhtiraslar bizi her daim ikna eden içimizdeki vaizlerdir; bu hususta üstlerine yoktur. Şaşmaz kuralları haiz bir doğa sanatı gibidirler; tutkuları olan en bayağı insan hiçbir tutkusu olmayanlara kıyasla çok daha ikna edicidir.

IX

İhtirasların adaletsiz ve menfaatçi bir yanı vardır; bu yüzden peşlerinden gitmek tehlikelidir ve çok makul göründükleri zaman bile onlardan sakınmak gerekir.[3]

X

İnsanın kalbinde her an yeni ihtiraslar türer; öyle ki, içlerinden birinin son bulması hemen her zaman bir başkasının türeyişine işaret eder.

---

[3] Liancourt'un elyazması şunları ekliyor: *Her şeyi söyleyip de kimseyi kırmamak yalnızca iyiliksever olana mahsustur.*

XI

İhtiraslar ekseriyetle kendileriyle çelişen başka ihtiraslar doğurur. Cimrilik bazen savurganlık yaratır, savurganlık ise kimi zaman cimriliğe yol açar. Kesin ve kararlı görünmemizin sebebi zayıflıktır çoğu kez; cüretkâr görünmemizin sebebiyse çekingenliktir.

XII

Namuslu yahut dindar görünmek suretiyle ihtiraslarımızı örtmeye ne denli gayret etsek de, onlar bu örtülerin ardında kendini daima belli eder.

XIII

İzzetinefsimizi asıl yaralayan şey fikirlerimizden ziyade beğenilerimizin mahkûm edilmesidir.

XIV

İnsanlar iyilikleri ve yaralayıcı sözleri unutmaya meyilli oldukları gibi, kendilerini bir şeylere mecbur kılanlardan nefret eder, ama hakarete uğratanları unuturlar. Onların nazarında, iyiliğe karşılık vermek ve kötülüğün öcünü almak katlanamayacakları bir bayağılıktır.[4]

XV

Hükümdarların merhameti çoğu kez halkın teveccühünü kazanmaya yönelik siyasi bir manevradan ibarettir.

XVI

Erdem addedilen bu merhamet hali kâh gösterişle, kâh lakaytlıkla, çoğu kez korkuyla ve hemen her zaman bunların üçüyle birlikte tezahür eder.

---

[4] Tüm edisyonlarda *insanlar*, tüm elyazmalarında ise *Fransızlar* diye yazılmıştır.

XVII

Mutlu insanların itidalli olması güzel bir talihin mizaçlarında yarattığı sükûnetten gelir.

XVIII

İtidal dediğimiz şey, mutluluktan sarhoş kimselerin içine düştüğü haset ve horlanma halinden duyulan korkudur; zihnimizin icra ettiği nafile bir güç gösterisidir; nihayetinde, zirveye ulaşmış insanların itidal duygusu, olduklarından daha üstün görülme arzusudur.

XIX

Hepimiz ötekilerin kötülüklerine katlanacak kadar güçlüyüz.

XX

Bilge insanların sebatkâr oluşu, içlerindeki fırtınayı kalplerine gömmeyi bilmelerindendir.

XXI

İşkenceye çarptırılan kişiler kimi zaman sebat gösterir ve ölümü küçümserler; fakat bu aslında ölümle yüzleşme korkusundan ibarettir. Hattâ diyebiliriz ki ruhları için bu sebat ve küçümseme hali gözlerindeki göz bağından farksızdır.

XXII

Felsefe geçmiş üzüntüleri ve gelecek kötülükleri kolayca aşar. Ancak halihazırda yaşanan üzüntüler felsefeye galebe çalar.

XXIII

Çok az kimse ölümü bilir. İnsanlar ölümü vakarla karşılayamaz; ölümün karşısında şaşırıp aptallaşır ve kimi törelere sığınırlar; oysa bizzat ölümü engelleyemedikleri için ölürler zaten.

XXIV

Büyük insanlar uzayıp giden talihsizliklerine katlanmaya çalışırken, ruhlarının değil, ihtiraslarının gücüyle bunu başardıklarını ve kahraman addedilen kişilerin ne yazık ki ötekilerden farksız olduğunu göstermiş olurlar.

XXV

Kötü bir talihe katlanmakla kıyaslandığında, iyi bir talihi hakkıyla yaşamak daha büyük erdemler gerektirir.

XXVI

Ne güneşe ne de ölüme gözümüzü dikip bakamayız.

XXVII

Kişi bazen en kötü ihtiraslarıyla bile övünür; fakat haset insanın asla itiraf edemediği çekingen ve utangaç bir duygudur.

XXVIII

Kıskançlık bir bakıma makul ve haklı bir duygudur, zira bize ait olan ya da öyle olduğuna inandığımız şeyleri muhafaza etmek içindir; buna karşın, haset ötekilerin iyiliğine asla tahammül edemeyen bir gazap halidir.

XXIX

Yaptığımız kötülükler sahip olduğumuz güzel vasıflar kadar hışım ve nefretle karşılanmaz.

XXX

Gücümüz irademizden fazladır ve bazı şeylerin imkânsız olduğunu düşünmemizin asıl nedeni kendimizi mazur görmek istememizdir.

XXXI

Eğer kusurlarımız olmasaydı, başkalarının kusurlarını görmekten o denli zevk almazdık.

XXXII

Kıskançlık şüpheyle beslenir ve şüpheyi geçip kesin kanıya varır varmaz gazaba dönüşür yahut tümüyle son bulur.

XXXIII

Kibir daima bir yerlerde telafisini bulur ve her türlü gösterişten vazgeçse bile hiçbir şey kaybetmez.

XXXIV

Eğer bizde kibir namına bir şey olmasaydı, ötekilerin kibrinden hiç yakınmazdık.

XXXV

Her insanda kibir vardır; tek fark o kibri hangi yol ve yöntemlerle ifşa ettiğimizdedir.

XXXVI

Öyle görünüyor ki, bizi mutlu kılmak için vücudumuzdaki uzuvlara bilgece bir intizam veren tabiat, bir yandan da kusurlarımız ve yetersizliklerimiz yüzünden üzülmeyelim diye bize kibir duygusunu vermiştir.

XXXVII

Yanlış şeyler yapan kişilere ikazlarda bulunmamızın nedeni iyilikten ziyade kibirdir; o kişileri azarlamamızın sebebi, yanlışlarını düzeltmekten ziyade bizim o tür yanlışlardan uzak olduğumuzu göstermektir.

XXXVIII

Umutlarımız ne kadarsa vaatlerimiz de o kadardır; korkularımız ne denli çoksa vaatlerimizi o denli az tutarız.

XXXIX

Menfaatlerimiz icabı her sözü söyler, her kılığa bürünürüz; hattâ hiç menfaatimiz yokmuş gibi davranırız.

XL

Menfaat kimilerini kör eder, kimilerine ışık tutar.

XLI

Basit şeyleri çok iyi becerenler genellikle mühim şeyler karşısında çaresiz kalırlar.

XLII

Daima aklın yolunu izleyecek kudretimiz yoktur.[5]

XLIII

Kişinin ipi başkasının elindeyken çoğu kez kendi başına hareket ettiğini zanneder; kendi aklıyla belli bir hedefe doğru giderken, kalbi hiç hissettirmeden onu başka bir hedefe yöneltir.

XLIV

Ruhun kudreti ve zayıflığı dediğimiz şeyler yanlış adlandırılmıştır; esasen bunlar vücudumuzdaki uzuvların iyi veya kötü tanziminden başka bir şey değildir.

XLV

Mizacımızın bize oynadığı cilvelerin yanında talihin cilveleri nedir ki.

---

[5] Madame de Sevigné'nin kızına yazdığı bir mektupta (14 Temmuz 1680) belirtildiğine göre, kendisi şu özdeyişin geri çevrilmesini önermiştir: *Tüm gücümüzü kullanacak kadar akıllı değiliz.*

XLVI

Filozofların hayata dair bağlılıkları yahut kayıtsızlıkları aslında onların izzetinefislerinin bir temayülüdür ki bunlar zevkler ve renkler gibi tartışılmazdır.[6]

XLVII

Talihimizin bize bahşettiği şeylerin kıymetini mizacımız belirler.

XLVIII

Mutluluk sahip olduklarımızda değil, tattığımız zevklerdedir; üstelik, başkalarının seveceği şeylere değil, kendi sevdiklerimize sahip olmakla mutlu oluruz.

XLIX

Asla hayalimizdeki kadar mutlu yahut zannettiğimiz kadar mutsuz değilizdir.

L

Kendilerini kıymetli bulanlar mutsuz olmayı bir onur sayarlar; bu sayede talihlerini hak ettiklerine hem kendilerini hem ötekileri inandırmak isterler.

LI

Bir an tasvip ettiğimiz şeyi başka bir zaman reddettiğimizi görmek, kendimize karşı beslediğimiz memnuniyet duygumuzu hiç olmadığı kadar yaralar.

LII

Talihlerimiz ne denli farklı olsa da, bazı iyilikler ve kötülükler birbirini telafi ederek talihlerimizi denk kılar.

---

[6] Madame de Sablé'ye yazılan bir mektup ile Liancourt tarafından doğrulanan ilk metin şu şekildedir: *Yaşama ya da ölme isteği izzetinefsin zevk meselesidir; ki onun zevkleri ve renkleri tartışılmaz.*

LIII

Tabiatın bahşettiği üstünlükler ne denli büyük olursa olsun, kahramanları yaratan şey yalnızca tabiat değil, onunla birlikte yürüyen talihtir.

LIV

Filozofların zenginlikleri hor görmesi, talihin kendilerinden esirgediği şeyleri küçümsemek suretiyle onun yaptığı adaletsizliğin öcünü almaya yönelik gizli bir arzunun neticesidir.

LV

Büyük hürmet gören insanlara karşı duyulan nefret esasen hürmet görme arzusundan ibarettir. İtibar sahibi kişilere karşı duyduğumuz küçümseme, itibar görmeyişimiz noktasında bizi teskin ve teselli eder; üstelik, başkalarının onlara hürmet duymasına mani olamadığımız için, en azından kendimiz onlara hürmet etmemeyi yeğleriz.

LVI

Cemiyet içinde bir yer edinmek için, sanki öyleymişiz gibi görünmek adına elimizden geleni yaparız.

LVII

İnsanlar yaptıkları mühim işlerle övünürler,[7] ama o mühim işler genellikle büyük hedeflerden ziyade rastlantıların ürünüdür.

LVIII

Görünen o ki, amellerimiz iyi yahut kötü talihin eseridir ve amellerimize yönelik övgü ve yergilerimizi esasen iyi yahut kötü talihimize borçluyuz.

---

[7] İkinci edisyondan önceki tüm versiyonlarda *insanlar* yerine *yüksek görevliler* denmiştir.

LIX

Her şerden bir hayır çıkaracak kadar istidatlı insanlar vardır; buna karşın, her hayırda bir şer görecek kadar kifayetsiz insanlar da vardır.

LX

Talih yüzüne güldüğü insanlar için her şeyi kolaylaştırır, kârlı kılar.

LXI

İnsanların mutluluğu ve mutsuzluğu talihlerine olduğu kadar mizaçlarına da bağlıdır.

LXII

Samimiyet kalbi ele verir; az rastlanır bir şeydir ve ekseriyetle samimiyet sandığımız şey başkalarının güvenini kazanmak için yapılmış ince bir kurnazlıktır.

LXIII

Yalandan nefret ettiğimizi söylemek genellikle fikirlerimizi önemli göstermeye ve sözlerimize bir maneviyat katmaya yönelik gizli bir arzuya işaret eder.

LXIV

Hakikat gibi görünen şeylerin dünyaya yaptığı kötülükler, bizzat hakikatin yaptığı iyiliklerden fazladır.

LXV

İhtiyatlı olmak daima övgüyle karşılanır, ancak öyle davranmak illa ki güvende olduğumuzu göstermez.

LXVI

Akıllı bir insan işlerini düzene koymalı ve her birine sırasıyla muamele etmelidir. Genellikle açgözlülüğümüz yüzünden

aynı anda birçok işe sarılır ve düzeni bozarız; önemsiz şeylere aşırı istek duyar ve mühim şeyleri gözden kaçırırız.

LXVII

Sağduyu akıl için ne ise, itidal de beden için odur.

LXVIII

Aşkı tarif etmek zordur. Ama diyebiliriz ki ruh için aşk hükmetme arzusu, akıl için iyi niyet ve sempatidir; beden içinse aşk akıl erdiremediğimiz şeylerin tesiriyle sevdiklerimizi elde etmeye dair gizli ve kırılgan bir arzudur.

LXIX

Eğer başka tutkuların bulaşmadığı saf bir aşk varsa, o da kalbin derinliklerinde gizli kalan ve bizim bilmediğimiz aşktır.

LXX

Kimse var olan bir aşkı daima gizleyecek ya da olmayan bir aşkı hep varmış gibi gösterecek kadar usta değildir.

LXXI

Artık birbirini sevmediklerini anladıkları zaman, vaktiyle birbirini sevmiş olmaktan utanmayan kimse yoktur.

LXXII

Eğer yarattığı etkilerin geneli itibariyle aşk hakkında hüküm verirsek, arkadaşlıktan ziyade nefret duygusuna benzediğini görürüz.

LXXIII

Çapkınlıktan katiyen uzak duran kadınlar görebiliriz;[8] fakat yalnızca bir kez çapkınlık yapmış bir kadınla karşılaşmak nadirdir.

[8] Tüm elyazmalarında *birçok kadın vardır* diye geçer.

LXXIV

Aşk bir tanedir, ama binbir suratlıdır.

LXXV

Ateş gibi aşk da daima bir kıpırtı ister; artık umut etmediği yahut korkmadığı anda sönüp gider.

LXXVI

Gerçek aşk diye bir şey vardır, tıpkı bir anda görünüp kaybolan hayaletlere benzer; herkes ondan bahseder, ama çok az kişi onu görmüştür.

LXXVII

Aşk kendisine atfettiğimiz bir sürü münasebete adını verir, ama aslında hiçbir münasebette payı kalmamıştır, tıpkı Venedik'teki dukalığın Venedik'te olup bitenlerde artık bir payının olmaması gibi.[9]

LXXVIII

Adalet aşkı çoğu insan için[10] adaletsizliğe uğrama korkusundan başka bir şey değildir.

LXXIX

Sessizlik kendine güvenmeyen kişinin en güvenli sığınağıdır.

LXXX

Dostluklarımız hususunda bizi kararsız kılan şey, bir ruhu tanımanın zor, bir zihniyeti tanımanın ise kolay olmasıdır.

---

[9] Dukalıkların zayıf yetkilere sahip olması mutlak monarşiye alışkın olan Fransızlar tarafından daima şaşkınlıkla karşılanmıştır.

[10] *Çoğu insan için* ifadesi ikinci edisyona yapılmış bir eklemedir.

LXXXI

Bir şeyi ancak kendimize kıyasla sevebiliriz; dostlarımızı kendimize yeğlerken yalnızca beğenilerimizi ve zevklerimizi izleriz; yalnızca bu yeğleyiş sayesinde gerçek ve kusursuz dostluklar kurabiliriz.[11]

LXXXII

Düşmanlarımızla uzlaşmamızın tek nedeni mevcut durumumuzu iyileştirmek istememiz, savaşmaktan bıkmamız ve birtakım kötü hadiselerden korkmamızdır.

LXXXIII

Dostluk dediğimiz şey aslında ortaklıktan, karşılıklı menfaatlerden ve birbirine hizmet etmekten ibarettir; nihayetinde dostluk bir tür alışveriştir ve izzetinefsimiz bu alışverişten daima bir şeyler kazanmak ister.[12]

LXXXIV

Dostlarından kuşkulanmak, onlar tarafından aldatılmaktan daha utanç vericidir.

LXXXV

Bizden daha güçlü insanları sevebileceğimize kendimizi inandırırız; ne var ki onlarla olan dostluğumuzu yaratan tek şey menfaattir. Kendimizi onlara adamamızın nedeni iyilik yapmak istememiz değil, onlardan iyilik beklememizdir.

LXXXVI

Başkalarına duyduğumuz güvensizlik onların bizi aldatmasına haklılık kazandırır.

---

[11] Beşinci edisyonla tarihlenen bu özdeyiş yazarın dostlukla ilgili nihaî fikirlerini içerir.

[12] Liancourt: *En kutsal ve ulvi dostluklar bile daima bir şeyler kazanmayı umduğumuz bir alışverişten ibarettir.*

LXXXVII

İnsanlardaki budalalık ve enayilik karşılıklı olmasaydı, uzun zaman bir arada yaşamaları mümkün olmazdı.

LXXXVIII

Dostlarımızdan ne denli memnun olursak, onları o denli iyi veya kötü buluruz; bunu bize yaptıran izzetinefsimizdir; bizimle olan yaşayışlarına bakarak onlara kıymet biçeriz.

LXXXIX

Herkes hafızasının zayıflığından yakınır, ama kimse aklından ve sağduyusundan şikâyet etmez.

XC

Hayattaki münasebetlerimizde, insanlar iyi vasıflarımızdan ziyade kusurlarımızdan hoşlanırlar.

XCI

En büyük ihtiraslar, hedefe giden yolda büyük zorluklarla karşılaştıkları zaman hiç de ihtiras gibi görünmezler.

XCII

Kendini Kaf dağında sanan bir insanı bu yanılgısından kurtarırsanız ona hiç de iyilik yapmış olmazsınız; tıpkı kendini limana giren bütün gemilerin sahibi zanneden şu Atinalı deliye yapılanlar gibi.[13]

XCIII

İhtiyarlar güzel nasihatler vermekten hoşlanırlar; böylece artık kötü örnek olamayacaklarını düşünerek teselli bulurlar.

---

[13] Thrasyllos adındaki bir deliyle ilgili bu anekdot Athenaeus ve Aelianus tarafından aktarılmıştır.

XCIV

Büyük isimler, o isimleri taşımayı bilmeyen kişileri yüceltmez, bilakis alçaltırlar.

XCV

Büyük bir yeteneğin en açık kanıtı, onu en çok arzulayanların aynı zamanda onu övmek zorunda kalan kişiler olduğunu görmektir.

XCVI

Bir insan nankör olabilir, ama nankörlüğü hususunda kendisine iyilik yapan kişi kadar suçlu olmaz.

XCVII

Akıl ile muhakeme yetisinin farklı şeyler olduğuna inanırsak yanılmış oluruz. Muhakeme yetisi akıldaki ışığın yansımasıdır; bu ışık şeylerin derinliğine nüfuz eder; orada görülmesi gereken her şeyi görür ve ulaşılmaz gibi görülen şeyleri yakalar. Dolayısıyla, muhakeme yetisine atfettiğimiz neticeleri yaratan şeyin aklın ışığının yansıması olduğunu kabul etmek gerekir.

XCVIII

Her insan yüreğindeki güzellikten söz eder, ama kimse ne güzel bir aklım var diyemez.

XCIX

Güzel ve ince şeyler, düşünmek aklın zarafetidir.

C

Aklın zarafeti en kof sözleri bile hoş bir üslupla söylemektir.[14]

---

[14] Liancourt: [*Aklın zarafeti*] *en şımartıcı sözleri yani insanların en çok hoşuna giden şeyleri düşünüp tasarlamak üzere başvurulan bir akıl oyunudur.*

CI

Çoğu kez, tanık olduğumuz şeyler öylesine kusursuz görünür ki, ne kadar uğraşırsak uğraşalım bundan daha iyisini yapamayacağımızı düşünürüz.[15]

CII

Akıl kalbe daima aldanır.

CIII

Aklını bilen her insan kalbini bilmez.[16]

CIV

İnsanın ve eşyanın bir noktai nazarı vardır. Bazılarını iyi görmek için yakından bakmak gerekir; bazılarıysa ancak uzaktan bakılarak hakkıyla takdir edilebilir.

CV

Hasbelkader aklını kullanan kişi akıllı sayılmaz; anlayan, ayırt eden ve tecrübe eden insan akıl sahibidir.

CVI

Şeyleri iyi bilmek için ayrıntısını bilmek gerek; fakat ayrıntılar neredeyse sonsuz olduğundan, bilgimiz daima eksik ve yüzeyseldir.

CVII

Asla cilve yapmam demek de bir tür cilvedir.

CVIII

Akıl uzun zaman kalbin yerini dolduramaz.

---

[15] Liancourt: *Aklın hiç aramakla uğraşmadığı ve bizzat kendi içinde hazır bulduğu güzel şeyler vardır; onlar tıpkı altın ve elmasın toprakta saklı olması gibi akılda gizlenmişlerdir sanki.*

[16] Liancourt: *İnsan aklını bilebilir, ama kalbini bilen var mıdır?*

CIX

Gençlikte kanımız kaynar, zevklerimiz her an değişir; fakat yaşlanınca zevklerimiz aynı kalır, çünkü artık alışmışızdır.

CX

Nasihatler verirken hiç olmadığımız kadar cömert oluveririz.

CXI

Bir kadını ne denli seversek, ondan nefret etmeye o denli yaklaşırız.

CXII

Yüzümüzdeki kırışıklıklar gibi, aklın kusurları da yaşlandıkça artar.

CXIII

İyi evlilikler vardır, ama tatlı evlilik yoktur.

CXIV

Düşmanlarımız bizi oyuna getirdiğinde yahut dostlarımız bize ihanet ettiğinde teselli bulmakta zorlanırız; fakat kendi kendimize bunları yaptığımız zaman pek de şikâyet etmeyiz.

CXV

İnsanlar farkına varmadan onları aldatmamız hayli zordur, ama farkına varmadan kendimizi aldatmamız çok kolaydır.

CXVI

Nasihat isteme yahut nasihat verme tarzımız kadar samimiyetsiz bir şey yoktur. Nasihat isteyen kişi arkadaşının fikirlerine saygı duyuyormuş gibi görünür; oysa tek isteği kendi fikirlerini ona tasdik ettirmek ve onu yaptıklarına kefil tutmaktır. Buna karşın, nasihat veren kişi kendisine duyulan güvene karşı elinden geleni yapıyormuş ve hiçbir menfaat beklemiyormuş

gibi görünür; fakat genellikle nasihat vermedeki yegâne amacı kendi gururu ve menfaatidir.

CXVII

Bize kurulan tuzaklara düşmüşüz gibi davranmak en büyük kurnazlıktır; en çabuk aldandığımız an, başkalarını aldatmayı düşündüğümüz andır.

CXVIII

Asla kimseyi aldatmama isteği bizi sık sık aldatılmaya karşı savunmasız kılar.

CXIX

Başkalarının karşısında kılık değiştirmeye öyle alışmışız ki, sonunda kendimize karşı da kılık değiştirir hale geliriz.

CXX

Bilerek ve planlayarak ihanet etmekten ziyade, genellikle zayıflıktan dolayı ihanet ederiz.

CXXI

Sık sık iyilik yaparız ki kötülük yaptığımızda bize dokunulmasın.

CXXII

İhtiraslarımıza direnebiliyorsak, bunun sebebi bizim güçlü olmamızdan ziyade ihtiraslarımızın zayıf olmasıdır.

CXXIII

Kendimizi pohpohlayıp kandırmazsak hayattan zevk alamayız.

CXXIV

Kurnaz insanlar hayatları boyunca kurnazlığa karşı olduklarını söyler; böylece ellerine iyi bir fırsat geçtiğinde yahut büyük

menfaatler söz konusu olduğunda rahatlıkla kurnazlık yapabilirler.

CXXV

Sıradan kurnazlıklar bayağı bir akla işaret eder ve bunu yapanlar bir yerde amaçlarına ulaşsa da başka bir yerde yakayı ele verirler.

CXXVI

Kurnazlıkların, aldatmaların, ihanetlerin yegâne sebebi yetersizlik ve beceriksizliktir.[17]

CXXVII

İnsanı asıl aldatan şey kendini ötekilerden kurnaz sanmaktır.

CXXVIII

Fazla akıllı görünmek sahte bir inceliktir; asıl incelik kararlı olmaktır.

CXXIX

Kurnaz biri tarafından aldatılmamak için bazen üstünkörü davranmak yeterlidir.

CXXX

Zayıflık düzeltemeyeceğimiz yegâne kusurdur.

CXXXI

Kendilerini aşkın kollarına bırakan kadınların en küçük kusuru sevmektir.

CXXXII

Başkaları nazarında bilge olman kolaydır, ama kendine karşı bilgelik yapman zordur.

---

[17] Birinci edisyonda: *Her zaman yeterince akıllı ve becerikli olsaydık, ne kurnazlık yapardık ne de hainlik.*

CXXXIII

En iyi suretler bize kötü asılların ne denli gülünç olduğunu gösterenlerdir.

CXXXIV

Sahip olduğumuz nitelikler[18] bizi gülünç gösterebilir, ama sahip olmadığımız halde öyleymiş gibi yaptığımız nitelikler bizi daha gülünç kılar.

CXXXV

Kimi zaman ötekilerden olduğu kadar kendimizden de farklıyızdır.

CXXXVI

Kimi insanlar vardır ki, aşka dair tek bir söz duymasalar asla âşık olmazlar.

CXXXVII

İzzetinefsimiz bizi konuşmaya sevk etmiyorsa, o zaman çok az konuşuruz.

CXXXVIII

İnsan kendisi hakkında hiç konuşmamaktansa kötü konuşmayı bile yeğler.

CXXXIX

Sohbet esnasında çok az insanı hoş ve makul görmemizin bir sebebi de şudur: Kişi kendisine söylenenlere hakkıyla cevap vermekten ziyade, bizzat kendi söylemek istediğine odaklanır. En yetenekli ve nazik insanlar bile dikkatle dinliyormuş gibi görünmekle yetinirler; oysa gözlerinde ve zihinlerinde kendilerine söylenenlere karşı bir ilgisizlik sezilir ve bir an evvel söz

[18] *Nitelik* [kalite] sözcüğü hem kötü hem de iyi vasıfları ifade ediyor.

alıp konuşmak için can atarlar. Halbuki bunun yerine, yalnız kendisini hoşnut etmeye çalışmanın ötekileri hoşnut kılmada ve ikna etmede kötü bir yöntem olduğunu, iyi dinleyip iyi cevaplar vermenin sohbet esnasında gösterilebilecek en büyük ustalık olduğunu düşünmelidirler.

CXL

Akıllı bir insanın etrafında aptallar yoksa çok sıkılır.

CXLI

Hiç can sıkıntısı yaşamadığımızı söyleyip övünürüz; üstelik kendimizi ötekilerin nazarında sıkıcı bulmayacak kadar kibirliyiz.

CXLII

Az sözle çok şey anlatmak büyük zihinlere özgüdür; bunun aksine, küçük zihinlerin çok konuşup az şey söylemek gibi bir yetenekleri vardır.

CXLIII

Başkalarının iyi vasıflarını abartmamızın nedeni bizzat sahip oldukları kıymet değil, daha ziyade onlara dair hislerimize verdiğimiz kıymettir.

CXLIV

Övmeyi sevmeyiz ve yalnızca menfaatimiz varsa överiz. Övgü gizli, etkili ve zarif bir dalkavukluktur ve övgüde bulunan kişi ile övülen kişiyi farklı yollarla memnun eder. Övülen kişi övgüyü kendi kıymetinin bir karşılığı olarak görür; öven kişiyse dürüst ve sağduyulu olduğunu göstermek için över.

CXLV

Övdüğümüz kişilerdeki açıkça söyleyemediğimiz kusurları dolaylı olarak açığa vuran zehirli övgüleri tercih ederiz.

CXLVI

Yalnızca övülmek için överiz ekseriyetle.

CXLVII

Kendisi için yararlı olacak eleştirileri kendini yanıltan övgülere tercih edecek kadar bilge insan azdır.

CXLVIII

İnsanı öven yergiler olduğu gibi, yerden yere vuran övgüler de vardır.

CXLIX

Kişinin övülmeyi reddetmesi tekrar tekrar övülme isteğindendir.

CL

Bize yapılan övgüleri hak etmek istememiz bizi daha erdemli kılar; aklın, kıymetin ve güzelliğin övülmesi onları pekiştirir.[19]

CLI

Başkaları tarafından yönetilmeye mani olmak, onları bizzat yönetmekten daha zordur.

CLII

Eğer kendi kendimizi pohpohlamazsak, başkasının pohpohlaması bize işlemez.

CLIII

Tabiat bize değerimizi verir, talih ise o değeri hayata geçirir.

---

[19] Birinci edisyondaki iki özdeyiş birleşmiştir: *Bize yönelik övgüler hiç değilse daha erdemli davranmamıza hizmet eder* ile *Aklın, kıymetin ve güzelliğin övülmesi onları büyütür, pekiştirir ve kendi başlarına oluşlarına kıyasla daha etkili olurlar.*

CLIV

Talih aklımızı kullanarak düzeltemeyeceğimiz birçok kusurumuzu düzeltir.

CLV

Yüksek vasıfları olup da gayet itici bulduğumuz insanlar olduğu gibi, kusurlarıyla hoşumuza giden insanlar da vardır.[20]

CLVI

Ahmakça şeyleri usulüne uydurup söylemekten ve yapmaktan başka bir vasfı olmayan, fakat huyu suyu değişince tadı hepten kaçan insanlar vardır.

CLVII

Büyük insanların saygınlığı her halükârda bu saygınlığı elde etmek için yaptıklarıyla ölçülmelidir.

CLVIII

Dalkavukluk sahte para gibidir ve yalnızca bizim hevamızla geçer akçedir.

CLIX

Yüksek vasıflara sahip olmak yeterli değildir; önemli olan onları iyi kullanmaktır.

CLX

Amelimiz ne denli güzel olsa da, eğer büyük bir emeli izlemiyorsa, o büyük bir amel sayılamaz.[21]

---

[20] Liancourt ve birinci edisyon: *İçimizi bulandıran güzel yiyecekler olduğu gibi, içi boş saygınlıklar, iyi ve mühim vasıflarıyla itici olan insanlar da vardır.*

[21] Madame de Sablé'ye gönderilen bir mektupta bu özdeyişin ilk şekli şöyledir: *Amaçlarımız zahmetlerimize değmiyorsa daima hayal kırıklığı yaşarız.*

CLXI

Eğer tüm meyvelerini toplamak istiyorsak, o halde amellerimiz ile emellerimiz arasında belli bir ahenk olmalıdır.

CLXII

Vasat yeteneklerimizi etkili biçimde kullanmayı bilmek bize övgüler kazandırır ve çoğu zaman bizi hak ettiğimizden daha kıymetli gösterir.

CLXIII

İnsana gülünç gelen fakat makul ve sağlam gizli sebepleri olan türlü mizaçlar vardır.

CLXIV

Yapmadığımız işlere layık görünmeye çalışmak, halihazırda yaptığımız işlere layık olmaktan daha zordur.

CLXV

Dürüst insanlar kadrimize, sıradan insanlar ise talihimize bakarak bizi takdir eder.

CLXVI

İnsanlar bir kıymetin kendisinden ziyade tezahürlerini takdir ederler.

CLXVII

Tutumluluk meselesinde cimrilik eli açıklıktan daha kötüdür.

CLXVIII

Umutlarımız ne denli nafile olsa da, hiç değilse bizi güzel bir yoldan yaşamın sonuna vardırır.

CLXIX

Tembellik ve çekingenlik vazifelerimizde bize ayak bağı olurken, erdemlerimiz tüm onuru yüklenir.

CLXX

Açık, samimi ve dürüst bir yol izlemek namuslu olmanın mı yoksa becerikli olmanın mı neticesidir? Bunu bilmek zordur.[22]

CLXXI

Nasıl ki nehirler denize dökülüp kayboluyorsa, erdemler de menfaatlerin içinde kaybolup gider.

CLXXII

Eğer can sıkıntılarımızın çeşitli neticelerine yakından bakarsak, menfaatlerimizden ziyade ödevlerimizden ödün verdiğimizi görürüz.

CLXXIII

Merakın türlü biçimleri vardır: Bazen menfaatten kaynaklanır ve bize yararlı olabilecek şeyleri öğrenme arzusu verir; bazen de kibir yüzündendir ve başkalarının bilmediği şeyleri öğrenme isteğinden doğar.

CLXXIV

İleride başımıza gelebilecek talihsizliklerden ziyade, halihazırda yaşadığımız talihsizliklere kafa yormamız daha iyidir.

CLXXV

Aşkta sebat sürekli bir sebatsızlık demektir; bizi sevdiğimiz kişinin tüm vasıflarına bağlı kılar, kâh birini kâh ötekini öne çıkarır; bu sebat hali tek bir kişiye odaklanmış bir sebatsızlıktır.

---

[22] Jacques Esprit ve Liancourt'a gönderilen mektubun teyit ettiği ilk düzeltme şöyledir: *Açık, samimi ve dürüst bir yol izlemek namuslu olmanın mı yoksa becerikli olmanın mı neticesidir, bunu yalnızca Tanrı bilir.*

CLXXVI

Aşkta sebat iki türlüdür; biri sevdiğimiz insanda her an sevilecek yeni şeyler bulmamızdan, diğeriyse sebatkâr olmayı bir gurur meselesi yapmamızdan ileri gelir.

CLXXVII

Sebat ne övülecek ne de yerilecek bir şeydir, zira zevklerin ve duyguların vadesine tâbidir, ki alıp vermek elimizde değildir.

CLXXVIII

Yeni tanışıklıkları sevmemizin nedeni eskilerden bıkmamız yahut yenilikler yapma arzumuz değildir; bundan ziyade, bizi iyi tanıyan kimselerce yeterince takdir görmememiz ve yeni tanıştığımız kişilerin bizi daha çok sevmesini ummamızdır.

CLXXIX

Kendi hafifliğimizi tez elden temize çıkarmak adına bazen dostlarımızdan hafif hafif yakınırız.

CLXXX

Pişmanlığımızın nedeni yaptığımız kötülüklerden duyduğumuz üzüntüden ziyade, bu sebeple başımıza gelebilecek kötülüklerden korkmamızdır.[23]

CLXXXI

Aklın zayıflığından yahut hafifliğinden ileri gelen, ötekilerin her fikrini benimsemeye iten bir sebatsızlık vardır; bir de kimi şeyleri sevmemekten ileri gelen bir sebatsızlık vardır ki bunu mazur görmek daha kolaydır.

---

[23] Liancourt: *Pişmanlıklarımızın nedeni eylemlerimiz değil, bunların bize verdiği zararlardır.*

CLXXXII

Kusurlar erdemlerin tabiatındandır; tıpkı zehrin ilaçların tabiatında bulunması gibi. İhtiyatlılık bunları derleyip yumuşatır ve hayattaki kötülüklere karşı ustaca kullanır.[24]

CLXXXIII

Erdemin hakkı için kabul etmek gerekir ki, insanların uğradığı en büyük mutsuzluklar suç işlemek suretiyle yaşadıklarıdır.

CLXXXIV

Ötekilerin nazarında, bize yaptıkları haksızlığı içtenliğimize sığınarak bertaraf etmek adına kusurlarımızı itiraf ederiz.

CLXXXV

İyiliğin olduğu gibi kötülüğün de kahramanları vardır.

CLXXXVI

Kusurları olan herkesi hor görmeyiz, ama hiçbir kusuru olmayanları da hoş görmeyiz.

CLXXXVII

Kusurlarımız kadar, erdemin namı da menfaate hizmet eder.

CLXXXVIII

Ruh sağlığı beden sağlığından ileri değildir; ihtiraslardan uzak görünsek bile, onların peşinden sürüklenme tehlikemiz vardır; tıpkı sağlığımız yerindeyken hasta düşmemiz gibi.

CLXXXIX

Öyle görünüyor ki tabiat, daha doğduğu andan itibaren her insana erdemler ve kusurlar için sınırlar çizmiştir.

---

[24] Bu özdeyiş 1663 tarihli nüshaların ve Hollanda edisyonunun başında yer almaktadır.

CXC

Büyük kusurlar yalnız büyük insanlara mahsustur.

CXCI

Diyebilirim ki kusurlarımız yaşam yolculuğunda bizi bir yerlerde mutlaka bekler; herkesin sırayla uğraması gereken bir konak gibidirler. Üstelik, aynı yolu iki kez yürümemiz mümkün olduğunda bile, tecrübelerimizin bizi o kusurlardan uzak tutacağından şüpheliyim.

CXCII

Kusurlarımız bizi terk ettiğinde, aslında onları terk eden biziz diye övünürüz.

CXCIII

Bedensel hastalıklar gibi ruhun hastalıkları da nükseder. İyileşme zannettiğimiz şey genellikle hastalığın gevşemesinden yahut suret değiştirmesinden başka bir şey değildir.

CXCIV

Ruhun kusurları bedendeki yaralara benzer; iyileştirmek için ne kadar özen göstersek de, izler kendini daima belli eder ve yaraların her an yeniden açılma tehlikesi vardır.

CXCV

Tek bir kusurun bizi peşinden sürüklemesine mani olan şey başka kusurlarımızın olmasıdır.

CXCVI

Yalnız kendimizin malumu olan hatalarımızı çok kolay unuturuz.

CXCVII

Gözümüzle görmedikçe kötülüğüne inanmadığımız insanlar vardır; fakat kötülüğüne tanık olduğumuz için bizi şaşırtan insanlar yok denecek kadar azdır.

CXCVIII

Kimilerinin gururunu ezmek için kimilerinkini yüceltiriz. Ve kimi zaman, Prens Hazretlerini[25] ya da Mösyö de Turenne'ı yermek istemesek de onları daha az överiz.

CXCIX

Maharetli görünme isteği mahir olmaya engeldir çoğu kez.[26]

CC

Heva ile yürümeyen erdem fazla uzağa gidemez.

CCI

Herkesten vazgeçebilecek kadar güçlü olduğunu zanneden kişi yanılgı içindedir; fakat kimsenin kendisinden vazgeçemeyeceğine inanan kişinin yanılgısı daha da büyüktür.

CCII

Dürüstlük taslayanlar kusurlarını kendilerinden ve ötekilerden gizleyenlerdir. Hakikaten dürüst olanlar ise kusurlarını bilen ve itiraf edenlerdir.

CCIII

Asıl dürüst insan hiçbir şeyle kibirlenmeyendir.

---

[25] Condé Prensi.

[26] Liancourt ekliyor: *Zira hakikatte ne isek o olmaya değil, daha ziyade başkalarına nasıl göründüğümüze özen gösteririz.*

CCIV

Kadınların haşinliği güzelliklerine kattıkları bir süs, bir ayardır.[27]

CCV

Kadınların iffetli oluşu çoğu kez hem beğenilme hem de rahat etme isteklerinden gelir.

CCVI

Daima dürüst insanların gözü önünde olmak istemek, hakikaten dürüst olmak demektir.

CCVII

Delilik yaşam boyu peşimizden gelir. Eğer bir kişi aklı başında görünüyorsa, bunun yegâne sebebi onun deliliklerinin yaşı ve talihiyle uyum içinde olmasıdır.[28]

CCVIII

Budalalıkta birbiriyle tanış olan ve budalalıklarını ustaca sergileyen insanlar vardır.[29]

CCIX

Delilikten uzak yaşayan kişi sandığı kadar bilge değildir.

CCX

Yaşlandıkça daha deli ve dolayısıyla daha bilge oluruz.

---

[27] Liancourt ekliyor: *Kıymetlerini arttırmak için kullandıkları bir ödül gibidir; ince ve nazik bir cazibe, saklı bir tatlılık gibidir.*

[28] Bu özdeyiş bir değişiklikle birlikte Liancourt elyazmasının başında yer alır; *delilik* yerine *çocukluk* diye yazılmıştır.

[29] Budalalıklarının farkında olan kişiler.

CCXI

Kimi insanlar bir an söylenip unutulan kısa ömürlü şarkılara[30] benzer.

CCXII

Çoğu insan başkalarını yalnızca sahip oldukları itibara yahut zenginliğe bakarak takdir eder.

CCXIII

Şan ve şöhret aşkı, utanılacak hallere düşme korkusu, zengin olma gayesi, hayatı hoş ve rahat kılma isteği, başkalarını alçaltma arzusu genellikle insanlar arasında çok rağbet gören kahramanlıkların asıl sebepleridir.

CCXIV

Sıradan askerler için kahramanlık yaşamlarını kazanmak için başvurdukları tehlikeli bir meslektir.

CCXV

Sonsuz kahramanlık ya da aşırı korkaklık nadiren varılan iki uçtur. İkisinin arasında geniş bir alan vardır ve her türden kahramanlıkları barındırır; yüzler ve mizaçlar arasında ne kadar fark varsa, bu kahramanlıklar da o denli farklıdır. Bile isteye bir işe girişen, ama bir müddet sonra çabucak gevşeyip usanan insanlar vardır. Dünyevî duyguları tatmin ettiğinde mutlu olan ve ondan sonra pek bir şey yapmayanlar vardır. Her zaman korkularına aynı derecede hâkim olmayanlar insanlar görürüz. Kimileri bazen alelâde korkulara teslim olur. Bazıları üstlerine düşeni yapamadıklarından, sorumluluğu başkalarına atarlar. Küçük tehlikelerle baş etmeye alışmaları hasebiyle cesaretleri artan ve daha büyük tehlikelere göğüs germeye hazır olan insanlar vardır. Kimileri kılıç darbeleri karşısında cesaretle durur, ama bir tüfek patladığında korkar; kimileriyse ateşli

[30] Vodvil; çoğunlukla taşlama niteliğindeki şarkılar.

silahlardan kendini korur, ama kılıç darbelerinden çekinir. Bu farklı cesaret örnekleri esasen birbiriyle örtüşür; nitekim gece ve karanlık, korkuyu arttırmak, cesur ve korkak eylemleri gizlemek suretiyle, insanların birbirlerini idare etmelerine imkân verir. İhtiyatlı olmanın daha bilindik bir yöntemi de vardır; nihayetinde, kazasız belasız kurtulma ihtimali olsa bile, yapabileceği her şeyi yapmaya çalışacak çok az insan bulunur. Açıktır ki ölüm korkusu daima kahramanlıktan bir şeyleri götürür.

CCXVI

Gerçek kahramanlık, herkesin huzurunda yapabileceğimiz şeyleri kimse olmadığı zaman da yapabilmektir.

CCXVII

Gözüpeklik ruhun sahip olduğu olağanüstü bir güçtür; o ruh ki büyük tehlikelerin sebep olabileceği korkuları, huzursuzlukları ve güçlükleri aşar. İşte bu güç sayesindedir ki kahramanlar sükûnetlerini korurlar, en kötü ve en beklenmedik vaziyetlere karşı akıllarını kullanmaktan geri kalmazlar.

CCXVIII

İkiyüzlülük kusurun erdeme karşı saygı duruşudur.

CCIX

İnsanların kahir ekseriyeti onurlarını korumak için savaşır. Ancak uğruna mücadele ettiği hedeflere ulaşmak için gerektiği kadar savaşan çok az insan vardır.

CCXX

Heva, utanma duygusu ve bilhassa mizaç erkekleri kahraman yapar, kadınlarıysa faziletli kılar.

CCXXI

Kimse hayatının ellerinden kayıp gitmesini istemez; herkes şan şeref ister; cesur insanların ölüme meydan okurken daha

makul ve istidatlı olmalarının, buna karşın, sürekli başkalarıyla çekişip duran insanların ellerindekini korumaya çalışırken o kadar akıllı ve becerikli olamamalarının sebebi budur.

CCXXII

Her insan, ilk gençlik rüzgârları eserken, ruhunun ve bedeninin nerelerde zaafa düşeceğini belli eder.

CCXXIII

Minnettarlık tüccarların gösterdiği iyi niyete benzer; alışverişi mümkün hale getirir; bu alışverişte, borcumuzu ödemiş olmak için değil, bize ödünç verecek insanları daha kolay bulmak için ödeme yaparız.

CCXXIV

Minnettarlık görevlerini yerine getirenler sırf bunu yaptıkları için minnettar olmakla övünemezler.

CCXXV

Yapılan iyiliklere karşı beklenen minnettarlık hususunda hoşnutsuzluk yaratan şey, veren kişinin kibri ile alan kişinin kibrinin yapılan iyiliğin bedeli konusunda anlaşamamasıdır.

CCXXVI

Başkasına borcumuzu öderken aşırı aceleci davranmamız minnettar olmadığımıza işaret eder.[31]

CCXXVII

Talihli insanlar her an hatalarını düzeltmeye çalışmazlar; talih onların kusurlarına yahut deliliklerine arka çıktığı zaman, işte bakın, haklıymışız, derler.

[31] Liancourt: *Çoğu kez nankörlük icabı minnettar oluruz.*

CCXXVIII

Kibir sorumluluk veya mecburiyetten hazzetmez; izzetinefis ise herhangi bir karşılık ödemek istemez.

CCXXIX

Bir kimseden gördüğümüz iyilik onun bize yapacağı kötülüğü hoş görmemizi ister.

CCXXX

Emsal kadar bulaşıcı bir şey yoktur; yaptığımız büyük iyilikler yahut büyük kötülükler mutlaka karşılığında bir benzerini getirirler. İyilikleri rekabet hissiyle taklit ederiz; kötülüklere ise tabiatımızdaki habislikle mukabele ederiz, ki utanma duygusu o habaseti dizginler ve emsaller onu serbest bırakır.

CCXXXI

Yalnız bir bilge olmayı istemek deliliktir.

CCXXXII

Kederlerimiz için türlü bahaneler uydursak da, onların asıl sebebi yalnızca hevamız ve menfaat kaygımızdır.

CCXXXIII

Kederlerimiz türlü ikiyüzlülükler barındırır. Bazen, kıymet verdiğimiz bir kimsenin ölümüne ağlama bahanesiyle aslında kendimize ağlarız; bizimle ilgili güzel sözlerini artık duymayacağımız için ağlarız; rahatlığımızın, zevklerimizin, saygınlığımızın eksilmesine ağlarız. Böylelikle ölüler yalnızca yaşayanlar için dökülen gözyaşlarına mazhar olurlar. Bunun bir çeşit ikiyüzlülük olduğunu söylüyorum, zira bu keder anlarında aslında kendimizi aldatırız. Bir de bu kadar masum olmayan bir ikiyüzlülük vardır; masum değil, çünkü kendini herkese dayatır. Güzel ve ebedi bir acının ihtişamı için can atan kişilerin yaşadığı kederden söz ediyorum. Her şeyi alıp götüren zaman

onların gerçek üzüntülerine son verse bile, göz yaşları, hıçkırıkları ve şikâyetleri asla bitmez; yaslı ve kederli bir insan suretine bürünürler ve yaşadıkları acının ancak ölümle son bulacağına inandırmak için ellerinden geleni yaparlar. Bu acıklı ve yıpratıcı ruh hali ekseriyetle ihtiraslı kadınlarda görülür. Kadın olmaları başarıya açılan her kapıyı onların yüzüne kapattığından, tesellisi imkânsız bir keder gösterisiyle öne çıkmaya çalışırlar. Bir de başka türlü gözyaşları vardır ki, bunlar çabucak akıp kuruyan küçük pınarlardan doğarlar. İnsanlar bizi hassas ve iyi kalpli bilsinler diye ağlarız; bize acısınlar ve bizim için ağlasınlar diye ağlarız; nihayetinde, ağlamıyor görünmekten utandığımız için ağlarız.

CCXXXIV

Büyük takdir gören fikirlere inatla muhalefet etmemiz cehaletten ziyade kibirden dolayıdır; iyi bir oyunda ön sıraların çoktan kapıldığını görürüz ve arka sıralarda kalmaya razı olmayız.

CCXXXV

Dostlarımızın yaşadığı talihsizlikler onlara yönelik şefkat duygularımızı uyandırıyorsa, o zaman bu talihsizlikler karşısında kendimizi teselli etmemiz zor olmaz.

CCXXXVI

Ötekilerin iyiliği için çabaladığımız zaman, izzetinefsimiz iyiliğin kurbanı olur ve kendini feda eder. Ancak bu aynı zamanda izlediği amaçlara ulaşmanın en güvenli yoludur; veriyorum bahanesiyle almaktır; zarif ve incelikli bir yolla herkesi tavlamaktır.

CCXXXVII

Kötülük yapmaya gücü yetmeyen bir kişi iyilik yaptığı için övülemez; bunun haricindeki tüm iyilikler genellikle iradenin zayıflığından yahut avareliğinden ibarettir.

CCXXXVIII

İnsanların çoğuna kötülükler yapmak onlara gereğinden fazla iyilik yapmak kadar tehlikeli değildir.

CCXXXIX

Büyük şahsiyetlerin güveni kadar gurur okşayıcı bir şey yoktur; zira biz bu güveni bizdeki kıymetin bir neticesi sayarız; onun ekseriyetle beyhudelikten yahut sır tutamamaktan ileri geldiğini düşünmeyiz.

CCXL

Güzel olmadığı halde hoşa giden şeylerin, yasalarını bilmediğimiz bir ahenge işaret ettiğini; farklı vasıflar arasında, kişinin maddi ve manevi vasıfları arasında var olan gizli bir bağıntı olduğunu söyleyebiliriz.[32]

CCXLI

Kadınların mizacı işve ve cilve üzerinedir. Ama her kadın bu yola başvurmaz, zira bazıları korku, çekingenlik yahut akılla içindeki fettanlığı gizler.

CCXLII

Çoğu kez insanları hiç sıkmadığımızı düşündüğümüzde bile onları sıkarız.

CCXLIII

Kendi başına imkânsız olan çok az şey vardır; bu tür şeylerde muvaffak olamamamızın nedeni imkânlarımızın yokluğundan ziyade icraatımızın eksik kalmasıdır.

---

[32] Elyazmalarında şunları okuruz: *Bilmem* (yahut *bilinmez*), *eğer denebilirse*. O günkü kullanımda *simetrinin* orantı ve ahenk gibi genel bir anlamı vardı.

CCXLIV

En büyük beceri eşyanın kıymetini iyi bilmektir.

CCXLV

Yeteneklerini gizlemeyi bilmek büyük bir yetenektir.

CCXLVI

Cömertlik sandığımız şey genellikle büyük menfaatler uğruna küçük menfaatleri göz ardı etmeye dayanan gizli bir ihtirastır.[33]

CCXLVII

Çoğu insanda gördüğümüz sadakat izzetinefsimizin bir icadıdır ve başkasının güvenini kazanmaya hizmet eder. Sadakat ötekilerin önüne geçmek ve en kıymetli şeylere ulaşmak için başvurduğumuz bir yöntemdir.

CCXLVIII

Yüce gönüllülük demek, her şeyi elde etmek amacıyla her şeyi küçümsemektir.

CCXLIX

Sözlerimizi seçerken ne denli belâgatliysek, ses tonumuzda, bakışlarımızda ve tavırlarımızda o denli belâgatliyizdir.

CCL

Gerçek belâgat söylenmesi gereken her şeyi söylemek, ama yalnızca lâzım olanı söylemektir.

CCLI

Bazı insanlar kusurlarıyla var olurlar; bazıları ise iyi vasıfları nedeniyle gözden düşerler.

---

[33] Birinci edisyon: *Cömertlik, daha büyük bir menfaat elde etmek amacıyla hiçbir menfaat gütmüyormuş gibi yapmaktır.*

CCLII

Temayüllerimizin değişmesi ne denli zor olsa da, zevklerimizin değişmesi o denli olağandır.

CCLIII

Menfaat duygusu her türlü erdemi ve kusuru açığa vurur.

CCLIV

Tevazu ekseriyetle sahte bir teslimiyettir ve başkalarını teslim almaya yarar; yükselmek için alçalan kibrin bir oyunudur; kibir türlü suretlerde tezahür etse de, en gizli ve en aldatıcı olduğu an kendini tevazu diye sunduğu andır.

CCLV

Her duygunun kendine özgü bir yüzü, sesi ve tavrı vardır; buradaki ahengin iyi yahut kötü, güzel yahut çirkin olması, insanların bunu hoş veya nahoş bulmalarına sebep olur.

CCLVI

Her meslek erbabı nasıl görünmek istiyorsa öyle bir yüz ve tavır takınır. Diyebiliriz ki herkes yalnızca suretlerden ibarettir.

CCLVII

Ciddiyet bedenin bir gizemidir ve ruhun kusurlarını örtmek için icat edilmiştir.

CCLVIII

Güzeli çirkinden ayırma kabiliyeti sezgiden ziyade muhakemenin ürünüdür.

CCLIX

Aşkın hazzı sevmektir; sevgiliyle paylaştığımız tutkular içimizdeki tutkulardan daha mutlu eder bizi.

CCLX

Nezaket dediğimiz şey başkalarından nezaket görme isteği ve nazik görünme arzusudur.

CCLXI

Gençlere[34] verilen eğitim onlara telkin ettiğimiz ikinci bir izzetinefistir.

CCLXII

İzzetinefsin en güçlü olduğu yer aşktır; kendi huzurumuzu yitirmektense sevdiğimizin huzurunu feda etmeye meyilliyizdir.

CCLXIII

Cömertlik dediğimiz şey esasen birilerine bir şeyler verme hevesinden ibarettir; verdiklerimizden ziyade vermenin kendisini severiz.

CCLXIV

Acıma duygusu ekseriyetle ötekilerin mutsuzluklarında kendi mutsuzluklarımızı görmektir. Yaşayabileceğimiz mutsuzlukları önceden sezme yetisidir. Başkalarına yardım ederiz ki benzer durumlarda onlar da bize yardım etsinler; onlara ettiğimiz bu hizmet esasen kendimize önceden yaptığımız bir iyiliktir.

CCLXV

Dar kafalılık insanı inatçı yapar; gözümüzle görmediğimiz şeylere kolay kolay inanmayız.

CCLXVI

Yalnızca aşk ve ihtiras gibi şiddetli duyguların ötekileri alt edebileceğine inanmak bir yanılgıdır. Tembellik, büsbütün yılgın-

[34] Birinci edisyonun ilk örnekleri, elyazmaları ve Hollanda edisyonunda *prensler* denmektedir; *gençler* ifadesi baskı safhasında yapılmış bir düzeltmedir.

lık gibi görünse de, her şeyi alt etmekte zorlanmaz; hayattaki tüm tasarı ve eylemlerimizin üstüne çöker; tutkuları ve erdemleri azar azar tüketir, yok eder.

CCLXVII

Yeterince tartıp biçmeden bir şeyin kötü olduğuna inanmak kibrin ve tembelliğin bir neticesidir. Suçluları bulmak istiyoruz, ama işlenen suçları irdeleme zahmetine girmek istemiyoruz.

CCLXVIII

En basit menfaatlerimiz nedeniyle, insanların bizim hakkımızda yargıda bulunmasını reddederiz; buna karşın, şan, şeref ve saygınlığımızın, kıskançlıkları, önyargıları yahut bilgisizlikleri sebebiyle bize hasım olan insanların yargılarıyla belirlenmesini isteriz. Üstelik onları yanımıza çekebilmek uğruna türlü yollarla hayatımızı sıkıntıya sokar ve huzurumuzu bozarız.

CCLXIX

Yaptığı tüm kötülükleri bilecek kadar kabiliyetli kimse yoktur.

CCLXX

Kazanmış bulunduğumuz onur, kazanmak zorunda olduğumuz onur için bir teminattır.

CCLXXI

Gençlik bitmeyen bir sarhoşluktur, aklın ateşler içinde yanmasıdır.[35]

CCLXXII

Büyük övgülere mazhar olmuş insanların küçük şeylerle kendini değerli kılma çabaları dünyanın en alçaltıcı şeyidir.

---

[35] 1693 edisyonundaki ek: Deliler gibi sevdiğimiz vakit, sevdiğimiz kişinin bizi artık sevip sevmediğini kavramamız zordur.

CCLXXIII

Toplum içinde takdir gören bazı insanlar vardır ki, tek vasıfları, sahip oldukları kusurların beşerî ilişkilerde işe yaramasıdır.

CCLXXIV

Meyve için çiçek ne ise, aşk için tazelik de odur; çabucak silinip giden ve bir daha geri gelmeyen bir parıltı verir.

CCLXXV

Sarih olması hasebiyle övülen doğal iyilik çoğu kez en ufak bir menfaatle silinip gider.

CCLXXVI

Yokluk basit tutkuları azaltır, büyük tutkuları ise güçlendirir; tıpkı rüzgârın mumu söndürmesi ve ateşi harlaması gibi.

CCLXXVII

Kadınlar sevmedikleri zaman bile sevdiklerine inanırlar. Aşk meşk işleri, çapkınlığın yarattığı ruh hali, sevilmenin verdiği hazza yönelik doğal bir temayül ve "hayır" demenin zorluğu, alt tarafı cilveleştikleri halde ne denli tutkulu olduklarına inanmalarına sebep olur.

CCLXXVIII

Bizim adımıza pazarlık eden kişilerden genellikle hoşnut olmamamızın nedeni, pazarlıkta başarılı olmayı arkadaşlıktan daha önemli görmeleridir, ki bu başarıyı, giriştikleri işte muvaffak olmanın şerefiyle kendilerine mâl ederler.

CCLXXIX

Dostlarımızın bize yönelik sevgisini abartmamızın nedeni, ekseriyetle minnettarlıktan ziyade, ne denli kıymetli olduğumuzu gösterme isteğidir.

CCLXXX

Cemiyete yeni adım atan kimselere yönelik takdirimiz, çoğu kez, halihazırda cemiyette bulunan kişilere karşı duyduğumuz gizli kıskançlıktan ileri gelir.

CCLXXXI

Bize onca haset aşılayan kibir duygusu aynı zamanda o hasedi törpülememize yardımcı olur.

CCLXXXII

Bazı yalanlar vardır ki hakikati hiç aratmazlar; onlara aldanmadığımızı söylemek ancak yanlış hükmettiğimize delâlet eder.

CCLXXXIII

Kimi zaman, iyi bir nasihatten istifade etmesini bilmek, iyi nasihatte bulunabilmek kadar yetenek ister.

CCLXXXIV

Bazı kötü kişiler vardır ki, hiçbir iyi yanları olmasaydı daha az tehlikeli olurlardı.

CCLXXXV

Yüce gönüllülük ismiyle müsemma bir vaziyettir;[36] ancak diyebiliriz ki bu kibrin sağduyulu hali ve övgüler kazanmanın en asil yoludur.

CCLXXXVI

Kati surette sevmekten vazgeçtiğimiz şeyi bir daha sevmek mümkün değildir.

CCLXXXVII

Bir meselede birçok çıkar yol bulabilmemizin sebebi zihnimizin çok verimli çalışması değildir; aklımıza gelen her şeye du-

[36] *Magna anima*, yüce ruh.

rup baktıran ve hangisinin daha iyi olduğunu ayırt etmemize engel olan bilgisizliğimizdir.

CCLXXXVIII

Bazı meşgaleler ve hastalıklar vardır ki reçetesi acı olur kimi zaman; işte asıl ustalık, o reçeteyi kullanmanın tehlikeli olduğu zamanı iyi bilmektir.

CCLXXXIX

Yapmacık bir dürüstlük zarif bir düzenbazlıktır.

CCXC

Mizacımızdaki kusurlar ruhumuzdakilerden fazladır.

CCXCI

Tıpkı meyveler gibi, liyakatin de bir mevsimi vardır.

CCXCII

İnsanların mizacının –tıpkı binalarınki gibi– farklı yüzleri vardır diyebiliriz; bazıları hoş, bazıları nahoştur.

CCXCIII

İtidalli olmak suretiyle ihtiraslarla savaşıp onları yenemezsiniz; itidallilik ile ihtiras asla bir arada bulunmaz. Mutedillik ruhun gevşekliği ve miskinliğidir; tıpkı ihtirasın ruhun canlılığı ve ateşi olması gibi.

CCXCIV

Bize hayranlık duyanları daima severiz, ama hayran olduklarımızı her zaman sevmeyiz.

CCXCV

Bütün arzularımızı idrak edememiz iyi bir şeydir.

CCXCVI

Kıymet vermediğimiz kimseleri sevmek zordur; fakat kendimizden çok kıymet verdiğimiz kişileri sevmemiz de pek kolay değildir.

CCXCVII

Bedensel eğilimlerin olağan ve muntazam bir akışı vardır; bu akış gizliden gizliye bizi çekip çevirir; içimizde hep birlikte harekete geçer ve peşi sıra gizlice nüfuz ederler; öyle ki, biz farkında bile olmadan, eylemlerimizin çoğunda önemli bir yer tutarlar.

CCXCVIII

Birçok insan için minnettarlık daha büyük iyilikler görmeye dair gizli bir istektir.

CCXCIX

Küçük yükümlülükleri yerine getirip onlardan kurtulmayı hemen herkes sever; çoğu insan önemsiz şeyler için minnettarlık duyar, fakat büyük iyilikler karşısında nankörlük etmeyen çok az kişi vardır.

CCC

Bulaşıcı hastalıklar gibi insanı yakalayan delilikler vardır.

CCCI

Çoğu insan malı mülkü hor görür, ama bir şeyler vermeyi bilen çok azdır.

CCCII

Ekseriyetle yalnızca küçük menfaatler söz konusu olduğunda görünüşe aldanmamayı beceririz.

CCCIII

Hakkımızda çok güzel şeyler söyleseler bile, kendi adımıza yeni bir şey duymuş sayılmayız.

CCCIV

Canımızı sıkan insanları genellikle affederiz, ama canını sıktığımız kişileri affedemeyiz.

CCCV

Kötülüklerimizin sebebi olarak gösterilen menfaat duygusu, yaptığımız iyilikler için de çoğu kez övülmeyi hak eder.

CCCVI

İyilik yaptığınız esnada nankörlük eden kimse göremezsiniz.

CCCVII

Kendi kendinize övünmeniz ne denli makul ise, başkalarıyla övünmeniz o denli gülünçtür.

CCCVIII

Büyük şahsiyetlerin ihtiraslarına gem vurmak ve vasat insanları talihsizlikleri ve değersizlikleri nedeniyle teselli etmek amacıyla, itidalli olmak bir erdem sayılmıştır.

CCCIX

Budalalığa yazgılı insanlar vardır; bunlar yalnızca kendi irade-leriyle budalalık yapmaz, aynı zamanda talih de onları budalalığa zorlar.

CCCX

Hayatta bazen öyle kazalar olur ki, paçayı kurtarmak için biraz deli olmak gerekir.

CCCXI

Gülünçlüklerini hiç görmediğimiz insanlar varsa, bunun nedeni o gülünçlükleri pek aramamızdır.

CCCXII

Âşıklar ile metreslerin birarada olmaktan hiç sıkılmamalarının sebebi daima kendilerinden söz etmeleridir.

CCCXIII

Başımıza gelen hadiseleri en küçük ayrıntısıyla hatırlayacak kadar geniş bir hafızamızın olmasının, buna karşın bunları aynı kişiye kaç kez anlattığımızı hatırlamamamızın sebebi nedir?

CCCXIV

Kendimizden bahsetmekten büyük zevk alıyorsak, bizi dinleyenlere hiç zevk vermiyor olmaktan korkmalıyız.

CCCXV

Kalbimizin derinliklerini dostlarımıza açmamıza mani olan şey, onlara güvenmiyor oluşumuzdan ziyade kendimize duyduğumuz güvensizliktir.

CCCXVI

Zayıf insanlardan samimiyet beklenemez.

CCCXVII

Nankör insanları kendimize mecbur etmemiz çok korkulacak bir şey değildir; fakat dürüst ve namuslu olmayan insanlara mecbur kalmamız katlanılması zor bir talihsizliktir.

CCCXVIII

Bir deliyi iyileştirmenin çaresini arayıp bulabiliriz, fakat bozuk bir zihniyeti düzeltmenin hiçbir yolu yoktur.

CCCXIX

Eğer sık sık onların kusurlarından bahsetmekte bir sakınca görmezsek, o halde dostlarımız ve bize iyilikler eden insanlar için beslediğimiz duyguları uzun süre muhafaza edemeyiz.

CCCXX

Sahip olmadıkları erdemler için hükümdarları övmek, başımız derde girmeyecek şekilde onlara hakaret etmektir.

CCCXXI

Bizi hiç istemediğimiz kadar seven kişileri sevmektense, bizden nefret eden insanları sevmeye daha meyilliyizdir.

CCCXXII

Ancak hor görülmeye layık insanlar hor görülmekten korkarlar.

CCCXXIII

Zenginliğimiz kadar bilgeliğimiz de kaderin insafına kalmıştır.

CCCXXIV

Kıskançlıkta sevgiden ziyade izzetinefis hâkimdir.

CCCXXV

Aklımız bizi teselli edecek gücü bulamadığı zaman, Allah beterinden korusun diyerek teselli oluruz.

CCCXXVI

Gülünç bir vaziyete düşmek haysiyetsizlikten daha büyük bir haysiyetsizliktir.

CCCXXVII

Küçük kusurlarımızı itiraf edebilmemizin sebebi daha büyük kusurlarımızın olmadığına inandırmaktır.

CCCXXVIII

Hasetten arınmak nefretten arınmaktan zordur.

CCCXXIX

Dalkavukluktan nefret ettiğimizi düşünürüz bazen, oysa asıl nefret ettiğimiz şey dalkavukluk etme biçimidir.

CCCXXX

Ne kadar seversek o kadar bağışlayıcı oluruz.

CCCXXXI

Âşığıyla birlikteyken mutlu olan insanın ona sadık kalması zordur; ancak sevdiği tarafından itilip kakılan kişi daha sadık olur.

CCCXXXII

Kadınlar içlerindeki fettanlığın sınırlarını pek bilmezler.

CCCXXXIII

Kadınlar tiksinecek raddeye gelmedikleri müddetçe nefret etmezler.

CCCXXXIV

Bir kadının fettanlıktan vazgeçmesi ihtiraslarını yenmesinden zordur.

CCCXXXV

Aşkta aldatma hemen her zaman güvensizlikten ötedir.

CCCXXXVI

Aşkın bir çeşidi vardır ki, ondaki aşırılık kıskançlığa mani olur.

CCCXXXVII

Hislerimiz gibi bazı iyi vasıflarımız vardır: Bunlardan tümüyle yoksun olan onları duyumsamaktan ve anlamaktan uzaktır.

CCCXXXVIII

Ateşli bir nefret bizi nefret ettiklerimizden daha aşağı kılar.

CCCXXXIX

İyiliklerimizi ve kötülüklerimizi ancak izzetinefsimiz nispetinde biliriz.

CCCXL

Çoğu kadında mantık akıldan ziyade deliliği besler.

CCCXLI

Selamete mugâyir olma hususunda, gençlerin ihtirasları ile yaşlıların yılgınlığı arasında fark yoktur.

CCCXLII

Doğduğumuz memleketin tadı dilimizden, aklımızdan ve yüreğimizden çıkmaz.

CCCXLIII

Büyük bir insan olmak için her şeyiyle talihimizden istifade etmesini bilmeliyiz.

CCCXLIV

Çoğu insan tıpkı [şifalı] bitkiler gibi gizli meziyetlere sahiptir; talih bu meziyetleri gün yüzüne çıkarır.

CCCXLV

Rastlantılar bizi başkalarıyla ama en çok da kendimizle tanıştırır.

CCCXLVI

Eğer mizaçlarıyla uyuşmuyorsa, kadınların aklında ve kalbinde ölçü bulunmaz.

CCCXLVII

Bizimle hemfikir olanlar dışında insanları pek sağduyulu bulmayız.

CCCXLVIII

İnsan âşık olunca en çok inandığı şeyden bile kuşku duyar.

CCCXLIX

Aşkın en büyük mucizesi hovardalığa son vermesidir.

CCCL

Bize incelikler yapan kişilerde canımızı en çok sıkan şey, kendilerini bizden becerikli sanmalarıdır.

CCCLI

İki insan artık birbirini sevmiyorsa, ayrılmaları daha zor olur.

CCCLII

Yanındayken sıkılmanıza bile izin verilmeyen insanlarla birlikteyken mutlaka sıkılırsınız.[37]

CCCLIII

Namuslu bir insan deliler gibi âşık olabilir, ama budalalar gibi değil.

CCCLIV

Bazı kusurlar vardır ki, yerli yerine oturduklarında erdemlerden daha parlak görünürler.

---

[37] 1693 edisyonundaki ek: *Can sıkıntısı verdiğimiz insanlarla birlikteyken daima canımız sıkılır.*

CCCLV

Kimi zaman, yitirdiğimiz dostlarımız bizde acıdan ziyade özlem uyandırır; bazılarına ise üzülürüz ama özlemeyiz.

CCCLVI

Ekseriyetle yalnızca bizi seven insanları samimiyetle överiz.

CCCLVII

Küçük dimağlar küçük şeylerden bile çok müteessir olur; büyük dimağlar ise her şeyi görür ama hiçbir şey onları incitmez.

CCCLVIII

Alçakgönüllülük Hıristiyan faziletlerinin gerçek ispatıdır; o yoksa asla kusurlarımızdan kurtulamayız; bu kusurlar ki ötekilerin ve bizim nazarımızda onları örten bir kibir örtüsüyle kaplıdır.

CCCLIX

Sadakatsizlikler aşkı öldürür şüphesiz; lâkin öyle bir şeye maruz kaldığımızda asla kıskançlık duymamalıyız; kıskanılmaya layık yegâne insanlar kıskançlığa asla mahal vermeyenlerdir.

CCCLX

Bize yönelik en küçük sadakatsizlikleri, ötekilere ettiğimiz en büyük sadakatsizliklerden bile daha aşağılık buluruz.

CCCLXI

Kıskançlık daima aşkla birlikte doğar, ama onunla beraber ölmez her zaman.

CCCLXII

Kadınlar âşıklarının ölümüne ağlarlar, ama onları sevmiş olmalarından ziyade sevilmeye layık görünmek için ağlarlar.

CCCLXIII

Bize yapılan kötülükler çoğu kez bizim kendimize yaptığımız kötülükler kadar acı vermez.

CCCLXIV

Bir erkek sevdiği kadından pek söz etmemesi gerektiğini bilir; ama kendisini anlatıp durmaktan bilhassa kaçınması gerektiğini pek bilmez.

CCCLXV

Tabiî olmaları sebebiyle zamanla birer kusura dönüşen yüksek vasıflar vardır; bazı vasıflar ise sonradan kazanıldığı için asla kusursuz olmazlar. Sözgelimi aklımız zenginliğimizi ve saygınlığımızı muhafaza etmeyi öğretmelidir; tabiatımız ise bize iyilik ve kıymet katmalıdır.

CCCLXVI

Bize hitap eden kişilerin samimiyetinden ne denli kuşku duysak da, başkalarına söylediklerine kıyasla bize daha fazla doğru söylediklerine inanırız.

CCCLXVII

Yaptıkları işlerden usanmayan faziletli kadınlar nadirdir.

CCCLXVIII

Faziletli kadınlar ekseriyetle gizli birer hazinedir; emniyette olmalarının nedeni kimsenin onları aramamasıdır.[38]

CCCLXIX

Aşktan kaçmak için kendimize ettiğimiz kötülükler çoğu kez sevdiğimiz kişinin bize ettiklerinden daha ağır olur.

---

[38] 1693 edisyonundaki ek: *İffetli kadın gizli hazinedir; bu hazineyi bulan kişi onunla övünmese çok iyi eder.*

CCCLXX

Hiçbir korkak korkaklığının nerelere varacağını bilemez.

CCCLXXI

Artık sevilmediğini bilmemek daima sevenlere özgü bir yanılgıdır.

CCCLXXII

Gençlerin çoğu terbiyesiz ve kaba olduklarında dahi kendilerini doğal zanneder.

CCCLXXIII

Kimi gözyaşları vardır ki başkalarını aldattıktan sonra dönüp bizi de aldatır.

CCCLXXIV

Bir kadını onun aşkı için sevdiğini zannetmek fena bir aldanıştır.

CCCLXXV

Vasat kişiler kendilerini aşan her şeyi mahkûm ederler.

CCCLXXVI

Gerçek dostluk hasedi, gerçek aşk çapkınlığı bitirir.

CCCLXXVII

Keskin zekânın en büyük kusuru sınıra dek gitmemek değil, sınırı aşmaktır.

CCCLXXVIII

İnsanlara nasihatler veririz, ama yol yordam öğretmeyiz.

CCCLXXIX

Kıymet azaldıkça bayağılık artar.

CCCLXXX

Işığın nesnelere vurup onları belli etmesi misali, talihimiz de erdemlerimizi ve kusurlarımızı belli eder.

CCCLXXXI

Sevdiğimize sadık kalmak için çektiğimiz eziyetler sadakatsizlikten hallicedir.

CCCLXXXII

Amellerimiz mısraların sonundaki uyaklar gibidir, herkes hoşuna gideni söyler.

CCCLXXXIII

Kendimizden söz etme ve kusurlarımızı istediğimiz kadarıyla gösterme arzusu samimiyetimizin önemli bir işaretidir.

CCCLXXXIV

Şaşırmamız gereken tek şey hâlâ şaşıracak şeyler bulabilmemizdir.

CCCLXXXV

Bir çok sevdiğimiz zaman, bir de hiç sevmediğimiz zaman memnun edilmemiz zordur.

CCCLXXXVI

En çok haksız çıkanlar haksız çıkmaya katlanamayanlardır.

CCCLXXXVII

Eğer budalaysan, sende iyi insan kumaşı yoktur.

CCCLXXXVIII

Hevamız erdemlerimizi büsbütün boşa çıkarmasa bile en azından onları sarsar.

CCCLXXXIX

Başkalarının hevasına bir türlü katlanamamamızın sebebi bizdekini yaralamasıdır.

CCCXC

İnsanın alışkanlığından vazgeçmesi menfaatinden vazgeçmesinden zordur.

CCCXCI

Talihten yana yüzü gülmeyenlerin gözünde talih hep kördür.

CCCXCII

Sağlığımıza nasıl bakıyorsak, talihimize de öyle bakmalıyız: İyiyken keyfini çıkarmalı, kötüyken sabırlı olmalı ve hayat memat meselesi olmadığı müddetçe riskli ilaçlar almamalıyız.

CCCXCIII

Ordudayken bazen burjuvalığınızı yitirebilirsiniz; ama saraydayken asla yitirmezsiniz.

CCCXCIV

Kimilerine nazaran daha incelikli olabiliriz, ama herkesin karşısında öyle olamayız.

CCCXCV

Kimi zaman, sevdiğimiz kişi tarafından aldatılmak, onun hakkında aldanmış olmak kadar yaralamaz.

CCCXCVI

Gönül verdiğimiz ikinci bir kişi yoksa, ilk göz ağrımızdan kolay kolay kopmayız.

CCCXCVII

Hiçbir kusurumuzun olmadığını ve hasımlarımızın iyi vasıflardan yoksun olduğunu söylemeye pek cesaret edemeyiz, fakat derinlerde bir yerde buna inanmaya çok yakınız.

CCCXCVIII

Sahip olduğumuz tüm kusurlar içerisinde yavaşlık ve tembellik en kolay kabullendiğimiz kusurdur; bunun dingin faziletlerimizden ileri geldiğine, asla faziletlerimizi yok etmediğine, yalnızca işleyişini aksattığına inanırız.

CCCXCIX

Hiçbir surette talihle ilgisi olmayan bir yücelik vardır: O bizi öne çıkaran ve mühim şeylere yazgılı kılan bir tavır, içten içe kendimize biçtiğimiz bir kıymettir; işte bu vasfımızla insanların saygısını kazanırız; soyluluğumuzdan, itibarımızdan ve hattâ kadrimizden ziyade, bizi ötekilerin önüne geçiren odur.

CD

Kıymetli olup yücelikten yoksun olabilirsin, ama yüce isen mutlaka bir kıymetin vardır.

CDI

Güzeller için süs ne ise, kıymetli biri için de yücelik odur.

CDII

Çapkınlıkta aşkın esâmisi okunmaz.

CDIII

Talih bizi yükseltmek için kimi zaman kusurlarımızdan faydalanır. Kimi can sıkıcı insanlar vardır ki, yoklukları onlara değer katar.

CDIV

Görünen o ki tabiat ruhumuzun derinliklerinde bilmediğimiz yetenekler ve ustalıklar saklamıştır; yalnızca tutkular onları açığa çıkarabilir ve kimi zaman sanatın veremeyeceği kadar kesin ve eksiksiz görüntüler sunabilir.

CDV

Yaşamın farklı safhalarına tazecik adımlarla gireriz ve geçen onca yıla rağmen çoğu kez tecrübesiz kalırız.

CDVI

Fettan kadınlar, öteki kadınları kıskandıklarını gizlemek uğruna, sevgililerini kıskanmayı bir onur meselesi yaparlar.

CDVII

Kurnazlıklarla başkalarını aldatmayı gülünç buluruz, ama onların kurnazlıklarına aldanmayı daha gülünç buluruz.

CDVIII

Vaktiyle çok sevilen yaşlı insanların en gülünç ve tekinsiz yanı artık öyle olmadıklarını unutmalarıdır.

CDIX

Eğer insanlar yaptığımız güzelliklerin altında yatan tüm nedenleri bilseydi, o zaman en güzel amellerimizden bile utanırdık çoğu kez.

CDX

En güzel dostluk işareti bir dostumuza kusurlarımızı göstermek değil, onun kendi kusurlarını görmesini sağlamaktır.

CDXI

Hiçbir kusur yoktur ki onu gizlemek için yaptıklarımızdan daha affedilmez olsun.

CDXII

Nasıl bir utanç yaşarsak yaşayalım, saygınlığımızı geri kazanmak daima elimizdedir.

CDXIII

Yeknesak bir zihniyetle uzun süre hoş görülmek zordur.[39]

CDXIV

Deliler ve budalalar dünyayı yalnız kendi mizaçlarıyla görürler.

CDXV

Akıl kimi zaman bize cüretkâr budalalıklar yaptırır.[40]

CDXVI

Yaşlandıkça artan şen şakrak haller delilikten hallicedir.

CDXVII

Aşk uykusundan ilk uyanan çabuk yol alır.

CDXVIII

Fettan görünmekten çekinen genç kadınlar ile gülünç hallere düşmekten korkan yaşlı adamlar sanki becerebilecekleri bir şeymiş gibi aşktan söz etmemeliler.

---

[39] 1678 tarihli baskıda yer alan *yeknesak zihniyet* ifadesi yerine, aynı dönemde yayımlanan *Yeni Düşünceler* içerisinde yer alan metni tercih ediyoruz; böylece, dördüncü baskıyı elinde bulunduranlara beşinci baskıya eklenen özdeyişleri sunmuş oluyoruz. –Segrais'ye göre bu özdeyiş Boileau ve Racine'e işaret ediyor; zira burada bahsettiği şey şiirden başkası olamaz, diyor.

[40] Burada da *Yeni Düşünceler*deki metni tercih ediyoruz; beşinci baskıda şöyle deniyor: ...*kimi zaman zaruri surette budalalıklar yaptırır*.

CDXIX

Bize denk olmayan hafif işler yaparak mühim görünebiliriz, fakat boyumuzu aşan işler yaptığımızda çoğu kez kendimizi küçültürüz.

CDXX

Mutsuzluğa demir attığımızı düşünürüz kimi zaman, oysa alt tarafı yılgınlığa düşmüşüzdür; üstelik yüzlerine bakmaya cesaret edemeden mutsuzluklarımızı yaşarız, tıpkı kendini savunmaktan korktuğu için kendini öldürten korkaklar misali.

CDXXI

İnsanı iyi konuşturan şey bilgiden ziyade kendine güvendir.

CDXXII

İhtiraslar insana hatalar yaptırır; aşk ise en gülünç hatalara sebep olur.

CDXXIII

Yaşlanmasını bilen insan pek azdır.

CDXXIV

Kimi zaman kendimizde olmayan kusurlara sarılırız; sözgelimi, aslında zayıf ve güçsüzüzdür, ama "yok, yok, ben inatçıyım" deriz.

CDXXV

Kavrayış yetimizin öyle sezgisel gücü vardır ki, tüm zihinsel yetilerimizden daha çok gururumuzu okşar.

CDXXVI

Ne denli zıt olsalar da, eski alışkanlıklar ve yenilikler sayesinde, dostlarımızın kusurlarını daha az hissederiz.

CDXXVII

Çoğu dost insanı dostluktan, çoğu sofu dindarlıktan usandırır.

CDXXVIII

Dostlarımızın bizi alâkadar etmeyen kusurlarını çabuk bağışlarız.

CDXXIX

Seven kadınlar en büyük densizlikleri bile affeder, ama en küçük sadakatsizlikleri kolay affetmezler.

CDXXX

Aşk eskidikçe –tıpkı yaşlılık gibi– içimizde artık keyif değil, yalnızca sıkıntılar kalır.

CDXXXI

Doğallığa en çok mani olan şey doğal görünmeye çalışmaktır.

CDXXXII

Güzel amelleri cömertçe övmek bir bakıma kendine onlardan pay biçmektir.

CDXXXIII

Heva ve hasetten uzak doğmak, yüksek vasıfları haiz doğduğumuzun hakiki bir işaretidir.

CDXXXIV

Dostlarımız bizi aldattığında artık onlardaki arkadaşlık emarelerine bakmayız, fakat mutsuzluklarına daima dikkat kesiliriz.

CDXXXV

Dünyayı döndüren talih ve mizaçtır.

CDXXXVI

Bir insanı tanımak insanlığı tanımaktan daha zordur.

CDXXXVII

Bir insanın kıymetini sahip olduğu yüksek vasıflara göre değil, onları nasıl kullandığına göre ölçmeliyiz.

CDXXXVIII

Gerçek minnettarlık yalnızca bize yapılan iyiliklerden bizi azâde etmekle kalmaz, aynı zamanda dostlarımıza olan borcumuzu öderken onları bize borçlu kılar.

CDXXXIX

Eğer neyi arzuladığımızı tam olarak bilseydik, o denli ateşli arzulamazdık.

CDXL

Kadınların ekseriyetle dostluğa pek aldırmamalarının sebebi, aşkı hissettikten sonra dostluğun yavan kalmasıdır.

CDXLI

Aşkta olduğu gibi dostlukta da bildiklerimizden ziyade bilmediklerimiz bizi mutlu eder.

CDXLII

Düzeltmeye yanaşmadığımız kusurlarımızı bir övünç meselesi yapmaya çalışırız.

CDXLIII

En ateşli ihtiraslar dahi bazen soluk almamıza izin verir, oysa hevamız bizi hep çalkalar durur.

CDXLIV

İhtiyarların deliliği gençlerinkinden ileridir.

CDXLV

Kusur erdemle zıttır, ama zayıflık daha zıttır.

CDXLVI

Utanç ve kıskançlığın verdiği acıyı büyüten şudur ki, hevamız onlara katlanmada bize yardım etmez.

CDXLVII

Adabı muaşeret en basit yasadır, ama en çok riayet edilen de odur.

CDXLVIII

Efendi bir insan huysuz kişileri idare etmekte zorlanır, ama onlara uymakta pek zorlanmaz.

CDXLIX

Talih bizi birdenbire ya da kendi arzumuz dışında yüksek bir mevkiye taşıdığı zaman, orada tutunabilmek ve ona layık görünmek neredeyse imkânsızdır.

CDL

Kibrimiz ekseriyetle öteki kusurlarımızdan çekip aldığımız şeylerle beslenerek büyür.

CDLI

Budalanın en sıkıcısı aklı çalışanıdır.

CDLII

Hiç kimse kendini en çok takdir ettiği kişiden büsbütün aşağı görmez.

CDLIII

Büyük işlere kalkıştığımızda, yeni imkânlar yaratmaya çalışmaktan ziyade[41] elimizdeki imkânlardan yararlanmaya gayret etmeliyiz.

CDLIV

Kötü sözler duymamak uğruna hakkımızda söylenen güzel sözlerden ferâgat ettiğimiz pek görülmemiştir.

CDLV

İnsanlar yanlış hükümler vermeye meyillidir, fakat hakiki olanın hakkını vermektense sahte olana lütfetmeye daha çok meyillidir.

CDLVI

Akıllı ahmak vardır, ama makul ahmak yoktur.

CDLVII

Olduğumuz gibi görünmek, olmadığımız gibi görünmekten daha kazançlıdır.

CDLVIII

Düşmanlarımız bizim hakkımızda hükümler verirken hakikate bizden daha yakındırlar.

CDLIX

Aşkın birçok ilacı vardır, ama kesin çaresi yoktur.

CDLX

İhtiraslarımızın bize neler ettiğini bilmek lazım.

---

[41] *Yeni Düşünceler*den hareketle, beşinci edisyondaki metin üçüncü kez düzeltilmiştir; sözkonusu edisyonda *gayret etmek ve yaratmak* denilmiştir.

CDLXI

Yaşlılık gençliğin tüm zevklerini ölüm cezasıyla yasaklayan bir tirandır.

CDLXII

Bizden uzak zannettiğimiz kusurları ayıplamamıza sebep olan kibir, sahip olmadığımız iyi vasıfları hor görmemize yol açar.

CDLXIII

Sevmediğimiz kimselerin dertlerine üzülmemizde iyi yüreklilikten ziyade kibir vardır; onlarla hemhalmişiz gibi görünmemizin sebebi aslında onlardan üstün olduğunu hissettirmek istememizdir.

CDLXIV

Aşırı iyilik ve aşırı kötülük hissiyatımızı aşar.

CDLXV

Masumiyet suçluluk kadar kollanmıyor olsa gerek.

CDLXVI

Şiddetli ihtiraslar içinde kadınlara en yakışanı aşktır.

CDLXVII

Aklımıza kıyasla hevamız ziyadesiyle istemediğimiz şeyler yaptırır.

CDLXVIII

Kimi kötücül vasıflar vardır ki büyük yetenekler yaratır.

CDLXIX

Aklın ateşli arzuları yoktur.

CDLXX

İyi ve kötü tüm vasıflarımız şüpheli ve belirsizdir; hemen hepsi koşulların insafına kalmıştır.

CDLXXI

Kadınlar ilk tutkulu anlarında sevgiliyi, sonrasında ise aşkı severler.

CDLXXII

Öteki duygular gibi kibrin de kendi tuhaflıkları vardır; kıskanç olduğumuzu itiraf etmekten çekiniriz, ama eski kıskançlıklarımızı ya da ileride yapabileceğimiz kıskançlıkları âdeta övünerek söyleriz.

CDLXXIII

Gerçek aşk ne denli nadir olsa da, gerçek dostluk kadar nadir olamaz.

CDLXXIV

Pek az kadın vardır ki kıymeti güzelliğinden bâki olsun.

CDLXXV

İnsanların bize acımasını yahut hayranlık duymasını arzulamamız içimizdeki güvenin en mühim yanıdır.

CDLXXVI

Kıskançlığımız kıskandığımız kişilerin mutluluğundan uzun yaşar.

CDLXXVII

Aşka direnmek uğruna gösterdiğimiz katılık aynı zamanda aşkı ateşli ve kalıcı kılar; her an tutkularla savrulup duran insanlarda hiçbir tutku gerçek mânâda yer etmez.

CDLXXVIII

Her insanda doğal olarak bulunan onca çelişkiyi hayal gücümüzle bile yaratamayız.

CDLXXIX

Yalnızca katı ve kararlı insanlarda gerçek bir dinginlik olabilir; sanki öyleymiş gibi dinginlik görüntüsü verenler aslında zayıf kişilerdir ve bu zayıflık kolaylıkla acıya dönüşebilir.

CDLXXX

Çekingenlik öyle bir kusurdur ki, çekingenlikten kurtarmaya çalıştığınız kişileri onunla ayıplamak sakıncalı bir iştir.

CDLXXXI

Gerçek iyilik kadar nadir bir şey yoktur; kendini öyle zannedenler bile aslında ya kifayetsizdir ya da gönül okşamakla meşguldür.

CDLXXXII

İnsan güzel ve kolay bulduğu şeylere ya tembellikten ya da alışkanlıktan bağlanır; böyle bir alışkanlık bilgimizi daima sınırlar; hiç kimse aklını son sınırına kadar zorlamaya yanaşmaz.

CDLXXXIII

İnsan ekseriyetle kötülüğünden ziyade hevası yüzünden dedikodu yapar.

CDLXXXIV

Bir tutkunun kırıntıları içimizde hâlâ yanıyorsa, o tutkudan tümüyle arınan birine kıyasla, yeni bir tutkuya kapılmaya daha meyilli oluruz.

CDLXXXV

Büyük tutkularla yaşayanlar hayatları boyunca kendilerini mutlu addederler; o tutkulardan arındıklarında ise mutsuz olurlar.

CDLXXXVI

Arzusuz insan yoktur, kendini sevmeyen insan vardır.

CDLXXXVII

Zihnimiz bedenimizden daha tembeldir.

CDLXXXVIII

Mizacımızın dingin yahut çalkantılı olmasının sebebi hayatta başımıza gelen mühim hadiselerden ziyade, her gün yaşadığımız küçük şeylerin hoş yahut nahoş bir biçimde yan yana gelmesidir.

CDLXXXIX

İnsanlar ne denli kötücül olsa da, her türlü fazilete düşmanmış gibi görünmeye cüret edemezler; bir fazileti kötülemek istediklerinde ise onun yanlış ya da tehlikeli olduğunu iddia ederler.

CDXC

Aşktan yola çıkıp ihtirasa varırız, ama ihtirastan tekrar aşka ulaşamayız.

CDXCI

Aşırı cimrilik daima bir aldanışla son bulur; onun kadar sürekli hedefinden sapan yahut bugünün derdine düşüp yarını unutan başka bir şey yoktur.

CDXCII

Cimrilik çoğu kez birbirine zıt sonuçlar yaratır; uzak gelecekteki belirsizlik dolu hayaller için her şeyini feda eden çok insan vardır; bazılarıysa bugünün küçük çıkarları uğruna gelecekteki büyük kazanımları küçümserler.

CDXCIII

Öyle görünüyor ki insanlar halihazırda sahip oldukları kusurlarla yetinemiyorlar; kendilerine atfettikleri tuhaf vasıflarla kusurlarını daha da arttırıyorlar; bu vasıflara öyle bir itinayla bakıyorlar ki sonunda doğal kusurlara dönüşüyorlar ve onları düzeltmek artık ellerinde olmuyor.

CDXCIV

İnsanların hayatlarını nasıl çekip çevirdiklerini anlatırken daima haklıymış gibi görünmeleri, yaptıkları hataları sanıldığından daha iyi bildiklerini gösterir: Ekseriyetle gözlerini kör eden izzetinefis o anda kendilerini aydınlatıverir; onlara öyle haklı sözler söyletir ki, tüm kabahatlerini görmezden gelmelerine yahut yok saymalarına imkân verir.

CDXCV

Cemiyete adım atan genç insanların utangaç ve şaşkın görünmeleri lazımdır; ne yaptığını bilen becerikli insan tavırları genellikle haddini bilmezlikle sonuçlanır.

CDXCVI

Hatalar tek taraflı olsaydı, kavgalar uzun sürmezdi.

CDXCVII

Güzellikten yoksun gençlik yahut gençlikten yoksun güzellik neye yarar ki.

CDXCVIII

Kimi insanlar öylesine hafif ve havaidir ki, ne güçlü vasıfları vardır ne de gerçek kusurları.

CDXCIX

Kadınların ilk çapkınlığı ancak ikincisinden sonra akla gelir.

D

Kimi insanlar kendileriyle öyle meşguldür ki, âşık oldukları zaman sevdikleri kişiyle ilgilenmeksizin kendi ihtiraslarına dalıp gitmeyi iyi bilirler.

DI

Aşk nasıl da latif ve güzeldir; lâkin varlığından ziyade tezahür biçimleriyle bizi hoş eder.

DII

Zeki ama aksi bir adam uzun vadede aptal ama dürüst birine nazaran daha sıkıcıdır.

DIII

Kıskançlık en büyük kötülüklerin başında gelir, ama kendisine neden olan kişileri pek üzmez.

DIV

Zahiri erdemlerin sahteliğinden uzun uzun bahsettikten sonra, ölümü küçümsemedeki sahteliğe dair bir şeyler söylemek yerinde olacaktır. Paganların, başka bir hayat beklentisi olmaksızın, âdeta övünç duyarak bizzat kendi iradeleriyle benimsedikleri ölümü küçümseme tavrından söz etmek istiyorum. Her an ölümden korkmak ile ölümü küçümsemek arasında çok fark vardır. İlki hayli sıradan bir vaziyettir, fakat ötekini asla samimi bulmuyorum. Ölümün kötü bir şey olmadığına bizi ikna edebilecek her kitabı okuduk; acizler ve kahramanlar bu fikri

beslemek için sayısız meşhur örnekler vermiştir. Ne var ki, sağduyu sahibi hiç kimsenin buna inanmadığını düşünüyorum; kendimizi ve başkalarını bu fikre inandırmak için çektiğimiz zahmetler bu işin hiç de kolay olmadığını açıkça gösteriyor. Hayattan bıkmamıza neden olacak çok çeşitli sebeplerimiz olabilir, fakat ölümü küçümsemek asla makul olamaz. Kendi iradeleriyle ölümü seçenler bile onu hiçe saymazlar; ölüm istemedikleri bir yolla gelip onları bulduğunda, herkes gibi onlar da dehşete düşer ve ölmek istemezler. Onca cesur insanın cesaretlerini sergileme noktasında birbirine denk olmaması, her birinin ölümü farklı biçimlerde tahayyül etmesinden ve ölüm duygusunun kimi zaman güçlü kimi zaman zayıf olmasından ileri gelir. Böylelikle, bilmedikleri bir şeyi evvela küçümserler, ama onu tanıdıktan sonra korkmaya başlarlar. Ölümün en büyük kötülük olduğuna inanmak istemiyorsak, onu tüm veçheleriyle tasavvur etmekten kaçınmalıyız. En cesur ve kabiliyetli insanlar, dürüst ve samimi gerekçelerle ölüm düşüncesinden uzak duranlardır. Fakat ölümü olduğu gibi görmeyi bilen her insan onu korkunç bulur. Ölümün kaçınılmazlığı filozoflardaki metanetin yegâne kaynağı olmuştur. Onlar, el mecbur gittiğimiz yere gönül ferahlığıyla gitmek gerektiğine inanıyorlardı; ebedî bir yaşamı mümkün kılamadıklarından, ebedî bir üne sahip olmak ve büyük tufandan kurtarılabilecekleri kurtarmak için ellerinden geleni yaptılar. İçimiz rahat etsin istiyorsak, ölüm hakkında aklımıza gelen her şeyi kendimize söylemekten kaçınalım; kayıtsızlık içinde ölüme gidebileceğimize bizi inandıran aciz düşüncelerden ziyade, benliğimize ve mizacımıza güvenelim. Metanet içinde ölmenin gururu, özlenecek olma umudu, ardımızda güzel bir hatıra bırakma arzusu, hayatın sefaletinden ve talihin cilvelerinden kurtulacağımıza dair inanç; işte bunlar reddetmememiz gereken çarelerdir. Fakat bunları yanılmaz şeyler diye görmemeliyiz. Basit bir kamuflaj savaşta ateş hattına yaklaşan askerleri ne kadar koruyorsa, bu saydığımız çareler de bizi ölümden o kadar korur.

Uzaklaştığımızda kendimizi emniyette zannederiz, fakat yaklaştığımız zaman korumanın ne kadar zayıf olduğunu görürüz. Ölüme yaklaştığımız zaman onun uzaktaki haliyle görüleceğini zannetmek ve tabiatı itibariyle duygularımızın –ki aslında zayıflıktan ibarettir– en acımasız imtihanlardan bile etkilenmeyecek kadar güçlü olduğuna inanmak kendimizi aldatmak olur. İzzetinefsimizin kendisini kaçınılmaz olarak yok edecek şeyleri hiçe saymada bize yardımcı olacağını düşünmek izzetinefsin ne tür neticeler yaratabileceğini bilmemektir; üstelik, bir sınırsız imkânlar kaynağı olarak gördüğümüz aklımız, neyi isteyip istemediğimize karar verme hususunda bizi ikna etmede hayli aciz kalacaktır. Bilakis, çoğu kez bizi aldatan ve ölümü küçümsememizi telkin etmek yerine onun ne denli korkunç ve acımasız olduğunu keşfetmemize neden olan şey aklımızdır. Bizim için yapabileceği tek iyilik, ölüme odaklanmak yerine gözlerimizi başka şeylere çevirmeyi tavsiye etmektir. Cato ve Brutus[42] bu hususta çok daha makbul tercihler yapmışlardır. Kısa zaman önce, bir kölenin çarka vurulmak üzere idam sehpasına giderken dans etmeyi yeğlediğine tanık olduk. Demek ki sebepler farklı olsa bile aynı neticeleri doğurmuştur. Öyle ki, büyük şahsiyetler ile sıradan insanlar arasındaki eşitsizlik ne denli büyük olursa olsun, her ikisinin de ölümü aynı yüzle karşıladığına sayısız kez tanık olmuşuzdur; fakat arada daima şöyle bir fark vardır: Büyük insanlar ölümü küçümsüyor gibi göründüklerinde, onu göz ardı etmelerinin sebebi gururlu görünme arzusudur; sıradan insanlara gelince, karşılarındaki vahametin büyüklüğünü görmelerine mani olan ve başka şeyler düşünmelerine imkân veren şey bu hususta yeterince aydınlanmamış olmalarıdır.[43]

[42] Sezar'ın katili Brutus ile Genç Cato.

[43] Bu uzun metin ilk edisyondan itibaren kitabın sonuç bölümünü oluşturmuştur.

KİTAPTAN ÇIKARILAN ÖZDEYİŞLER[1]

Birinci Baskıdan Sonra Çıkarılan Özdeyişler

I

İzzetinefis kendini sevmektir, kendine ait her şeyi sevmektir; insanları kendilerine tapmaya iter ve eğer talih onlardan yana ise onları ötekilere karşı zorbalaştırır; kendi dışına çıktığında yaşayamaz ve başka şeylerle ilgilenmesinin tek nedeni kendisine lazım olanı almaktır, tıpkı çiçeklere konup kalkan arılar gibi. Hiçbir şey onun arzuları kadar taşkın değildir; en gizli amaçlar onundur, en etkili yöntemler onda bulunur; çevikliğinin ve esnekliğinin eşi benzeri yoktur; hiçbir şey onun kadar hızlı ve bütünlüklü değişmez; ondaki akışkanlık kimya ilminde bile yoktur. Ondaki uçurumların derinliklerini ölçmek, oradaki karanlıklara nüfuz etmek mümkün olmaz. En keskin gözlerden bile saklanmayı bilir; hiç iz bırakmadan sayısız kez gider gelir. Kendisi için bile görünmezdir; farkına dahi varmaksızın onca sevgiyi ve nefreti tasarlar, besler ve büyütür; öyle

[1] XIX. ve XX. yüzyıllardaki edisyonlar, *Büyük Fransız Yazarları* edisyonunu örnek alarak, bu özdeyişleri genellikle 563 sayısıyla başlayarak numaralandırmış ve başka bir düzen içinde vermişlerdir.

büyük sevgiler ve nefretler yaratır ki, gün yüzüne çıkardığında onları tanıyamaz ya da kendine itiraf edemez. Kendi kendine giriştiği gülünesi iknalar onu örten karanlıktan doğar; bilgisizlikleri, hataları, kabalıkları ve budalalıkları oradan gelir; bu yüzdendir ki içindeki duygular uykuya geçtiğinde onları ölmüş zanneder; artık koşmak istemediğini söyler, oysa yalnızca soluklanmak için durmuştur; ve tatmin ettiği bütün zevkleri artık yitirdiğini düşünür. Ne var ki, onu kendisinden bile gizleyen bu yoğun karanlık etrafındaki tüm şeyleri görmesine mani olmaz; bu yönüyle tıpkı gözlerimize benzer; gözlerimiz ki her şeyi görür ama kendilerini asla göremezler. Hakikaten, en büyük menfaatleri ve meşguliyetleri söz konusu olduğunda –ki şiddetli arzuları burada tüm dikkatini celbeder– her şeyi görür, hisseder, duyar, hayal eder, her şeyden kuşku duyar, her şeye nüfuz eder, her şeyi sezer, keşfeder, çözer; öyle ki, içindeki her tutkunun kendine özgü büyüsel bir güce sahip olduğuna inanmaya itiliriz. Hiçbir şeyin izzetinefis kadar içten ve güçlü bağlılıkları yoktur; varlığını tehdit eden büyük mutsuzluklarla karşı karşıya kaldığında, o bağlılıkları kırmaya çalışması nafiledir. Öte yandan, kimi zaman, yıllar yılı uğraşıp da bir türlü yapamadığı şeyleri bir çırpıda ve zahmetsizce yapabilir; o halde diyebiliriz ki, içindeki arzuları ateşleyen güç, arzuladığı şeylerin güzelliğinden ve kıymetinden ziyade bizzat kendisidir; o şeyleri güzel ve kıymetli kılan kendi zevkidir; sevdiği şeylerin peşinden giderken aslında kendisinin peşinden gidiyor ve kendi keyfini izliyordur. İzzetinefis bütün karşıtlıkları içinde barındırır: Hem buyurgan hem boyun eğendir; hem açık yürekli hem gizli kapaklıdır; hem bağışlayıcı hem acımasızdır; hem çekingen hem gözüpektir. İçinde bulunduğu farklı ruh hallerine göre değişen farklı eğilimleri vardır; bunlar onu kimi zaman saygınlık, kimi zaman zenginlik, kimi zaman zevkü sefa peşinde koşturur; zamanın, talihin ve tecrübelerin değişmesiyle birlikte o da değişir; elindekilerin az ya da çok olmasını umursamaz, zira yeri geldiğinde, keyfine göre, bin parçaya

bölünmeyi ya da bir bütün haline gelmeyi bilir. İzzetinefis sebat bilmez; dışarıdan maruz kaldığı değişimlerin ötesinde, kendisinden, kendi derinliklerinden doğan sayısız değişimler barındırır. Sebatsızlıkta dahi sebatsızdır; hafiflikte, hoppalıkta, yenilikte, sevgide sebatsızdır; usançta ve tiksintide kararsızdır. Ne istediğini bilmez; bazen kendisine hiçbir yararı olmayan ve hattâ zararlı olan ama sırf istediği için peşinden gittiği şeyleri elde etmek için, büyük zahmetlere katlanarak var gücüyle çalışır. Anlaşılmaz ve tuhaftır; dünyanın en nafile işleri için elinden geleni yapar; en tatsız şeylerden büyük zevk alır ve en bayağı işlerden gurur duyar. Hayatın her hal ve şeraitinde hazır ve nazırdır; her yerde, her şeyle yaşar, ama hiçbir şey olmadan da yaşar. Elindekilerle yetinmesini bilir ve yokluğa bile razıdır. Kendisiyle savaşanların tarafında durur, onların hedeflerini paylaşır; onlarla birlikte kendisinden nefret etmesi, kendisine karşı işbirliği yapması ve kendi yıkımı için çabalaması hayranlık vericidir. Nihayetinde tek derdi varlığını sürdürmektir; yeter ki var olsun, kendi düşmanı olmaya bile razıdır. O halde, kimi zaman kaya gibi sert olması, kimi zaman ise kendini yok etmek için o sertlikle kol kola girmesi bizi şaşırtmamalı; zira bir yerde kendini yok ederken, başka bir yerde yeniden yaratır; zevklerinden vazgeçtiğini zannettiğimiz anda, aslında yalnızca durup soluklanmış ya da başka zevklere dalmıştır; yenilgiye uğradığında ya da ondan kurtulduğumuzu zannettiğimizde, yaşadığı yenilgi içinde zaferini ilan ettiğini görürüz. İşte izzetinefis böyle bir şeydir; tüm varlığı uzun ve büyük bir çalkantıdan ibarettir; onu en iyi betimleyen şey denizdir; denizin sonsuz dalgalarındaki gel-gitler izzetinefsin tahayyüllerinin ve kesintisiz deviniminin en güzel ifadesidir.[2]

[2] Bu metin, 1659 yılının sonlarından itibaren, Charles de Sercy tarafından hazırlanan bir derlemenin üçüncü bölümünde isimsiz olarak yayımlanmıştır (değişikliklerle birlikte); söz konusu derlemenin başlığı şöyledir: *Farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış, yaşadığımız çağa ait en güzel yazılar*. Bu metinden önce, "izzetinefsin" elinden bir genç kıza

III

İhtiraslar kanın sıcaklık düzeyindeki iniş ve çıkışlardan ibarettir.

III

Varlık ve zenginlikte itidalli olmak, büyük bir taşkınlıktan sonra utanç içinde kalma kaygısından yahut elimizdekileri yitirme korkusundan ileri gelir.

IV

İtidalli davranmak kanaatkârlığa benzer; daha çok yemek isteriz, ama hastalanmaktan korkarız.

V

Her insan kendisinde suiistimal edilebilen hususların başkasında da suistimale açık olduğunu düşünür.[3]

VI

Kibir, sanki oyunlardan ve kılıktan kılığa girmelerden sıkılmışçasına, insanlık komedyasının tüm karakterlerini tek başına oynadıktan sonra, gayet doğal bir yüzle karşımıza çıkar ve içindeki kurumla kendini açığa vurur; öyle ki, hakkıyla söylemek gerekirse, kurumlanma kibrin tam bir ifadesi ve ışıltısıdır.

VII

Küçük başarılar getiren mizaç büyük başarılar yaratan mizacın tam zıddıdır.

---

yazılmış bir mektup yer alıyordu; söz konusu genç kızın dindar bir Karmelit olan Matmazel d'Epernon olduğu yakın zamanlarda anlaşılmıştır (Jacqueline Plantié'nin makalesi, *R.H.L.F.*, 1971/4). Bkz. Garnier edisyonu, s. 133.

[3] Liancourt: *Köseyle alay edenin top sakalı kara gerek.* (Bu KÇÖ 5'in bir değişkesidir kuşkusuz, zira 5 numaralı silinmiş özdeyiş, 1663 tarihli nüshalarda aynı düşünceyi daha az bilinen bir yolla ifade etmek üzere bunun yerine yazılmıştır.)

VIII

Ne kadar mutsuz olabileceğimizi bilmek de bir çeşit mutluluktur.

IX

Asla zannettiğimiz kadar mutsuz, hayal ettiğimiz kadar mutlu olmayız.

X

Kimi zaman, mutsuz görünmenin bize tattırdığı tuhaf bir zevk mutsuzluğumuz için bir teselli olur.

XI

Yapacaklarımıza kefil olabilmek için evvela talihimize kefil olmak gerekir.

XII

Eğer bugün neler istediğimizi tam olarak bilmiyorsak, gelecekte istediklerimize nasıl kefil olabiliriz?

XIII

Ruh can verdiği beden için neyse, aşk da seven için odur.

XIV

Adalet bize ait olanın bizden alınmamasına dair güçlü bir histir; bundan ötürüdür ki, bize komşu olanın haklarına değer verip saygı duyarız ve ona herhangi bir haksızlık yapmamaya özen gösteririz; bu imtina hali insanı doğarken yahut talihiyle edindiği varlıkların sınırları içinde tutar; onsuz insan her an başkalarının sınırlarını çiğner.

XV

Alelâde yargıçlar için adalet yükselme tutkusundan ibarettir.[4]

[4] Liancourt: *Adâlet, iyi ve ılımlı yargıçlar için bir onanma arzusundan ibarettir; ihtiraslı yargıçlar içinse yükselme tutkusunu temsil eder.*

XVI

Adaletsizliğe karşı çıkmamızın sebebi ondan nefret etmemiz değil, bize zarar vermesidir.

XVII

Dostlarımızın mutluluğu için ilk anda duyduğumuz sevincin sebebi tabiatımızın güzelliği ya da onlara duyduğumuz dostluk değildir; bir gün bizim de mutlu olacağımız umuduyla ya da onlardaki bu talihin bize de kâr etmesi beklentisiyle içimizi dolduran izzetinefsin bir neticesidir.

XVIII

Can dostlarımızın rekabetinde mutlaka hoşumuza gidecek bir şeyler buluruz.

XIX

Kibrin en acı meyvesi insanları kör etmesidir: Kibir körlüğü besler ve büyütür; mutsuzluğumuzu hafifletecek yahut kusurlarımızı giderecek çareleri bulmamıza mani olur.

XX

En akılsız olduğumuz an başkalarında akıl bulmayı ummadığımız andır.

XXI

Filozofların –bilhassa Seneca– hata ve kusurdan uzak kalmasının sebebi benimsedikleri ilkeler değildi; tek yaptıkları, o ilkeleri gurur binasının harcına katmaktı.

XXII

Bilge kişiler gayrişahsi meselelerde alabildiğine bilgedirler; fakat kendilerine mahsus en ciddi meselelerde bilgelikten uzaktırlar.

XXIII

Katıksız delilik katıksız bilgelikten gelir.[5]

XXIV

Azla yetinmenin sebebi ya sıhhatli olma arzusu ya da fazla yemekte zorlanmaktır.

XXV

İnsandaki her yeteneğin –tıpkı her bir ağaç gibi– tümüyle kendine özgü nitelikleri ve neticeleri vardır.

XXVI

Bir şeyi en kolay unuttuğumuz an, artık ondan bahsetmekten yorulduğumuz andır.

XXVII

Övgülerden hoşlanmamak diye zannettiğimiz tevazu esasen daha incelikli övgüler duyma arzusundan ibarettir.

XXVIII

Kusurları ayıplamak ve erdemleri övmek ancak menfaat icabıdır.

XXIX

İzzetinefis bizi pohpohlayan kişinin en iyi pohpohçumuz olmasına asla izin vermez.

XXX

Öfkenin türleri arasında hiç ayırım yapmayız; oysa içlerinde biri var ki, çok hafif ve neredeyse masumanedir ve mizacın ağırlığından ileri gelir; bir diğeriyse alabildiğine suçludur ve tam tabiriyle söylemek gerekirse o kibrin gazabıdır.

---

[5] Montaigne'e dair bir hatırlama: "En büyük delilik en yüce bilgelikten doğmaz mı?" (*Denemeler*, II, 12).

XXXI

Yüce ruhlu insanlar sıradan kimselere kıyasla faziletleri çok ve ihtirasları az olanlar değil, daha büyük gayeleri olanlardır.

XXXII

Doğanın vahşeti izzetinefsin vahşetiyle yarışamaz.[6]

XXXIII

İtalyan bir şairin kadınların iffeti için söylediklerini erdemlerimiz için de söyleyebiliriz: Kadınların iffeti umumiyetle iffetli görünme sanatıdır.[7]

XXXIV

Erdem dediğimiz şey ekseriyetle ihtiraslarımızdan müteşekkil bir hayalettir ve biz, yaptıklarımız yanımıza kâr kalsın diye ona güzel bir isim veririz.

XXXV

Kusurlarımızı itiraf edişimiz ancak hevamız sayesindedir.

XXXVI

İnsanda aşırıya varan bir iyilik yahut kötülük bulunmaz.

---

[6] Liancourt: *Tabiatı itibariyle acımasız olduğu için acımasızlıklar yapan insanlar azdır; fakat tüm insanlar izzetinefis yüzünden acımasız ve gayri insanî davranırlar.*

[7] Liancourt: *Yalnızca Tanrı insanları iyi kılar; fakat kadınların iffeti için bir şairin söylediklerini tüm erdemlerimiz için de söyleyebiliriz:* "*L'essere honesta non é se non un arte de parer honesta.*" –Birinci edisyonda buna yakın bir metin vardır, fakat içinde Tanrı bahsi geçmez. Sözü edilen şair Guarini'dir (Pastor fido, III, 5); İtalyanca alıntının tercümesi: *Dürüst olmak esasen dürüst görünme sanatından ibarettir.*

XXXVII

Büyük suçlar işleyemeyenler başkalarının o tür eylemlerinden kolay kolay şüphelenmezler.

XXXVIII

Cenaze merasimlerindeki tantana ölenlerin şanından ziyade yaşayanların hevası içindir.

XXXIX

Dünya hayatı ne denli muğlâk ve bikarar gözükse de, orada gizli bir illiyet, her an Yaratıcı'nın eliyle ayarlanmış bir düzen vardır ki, her şeyin yolunda gitmesini ve kaderini izlemesini mümkün kılar.

XL

Kahramanlık tehlikeli bir kavgada istenen kararlılığı insana aşılarken, cesaret de kalbi vesveselere karşı korumalıdır.

XLI

Zaferi nereden geldiğine bakarak adlandırmak isteyenler, tıpkı şairler gibi ona Göklerin armağanı demeye meyillidir; zira yeryüzünde onun bir kaynağı yoktur. Oysaki zafer uzun ve zorlu çabaların ürünüdür ki o çabaların hedefi zafer değil, çaba gösteren kişinin şahsi menfaatleridir; nitekim, bir orduyu meydana getiren her unsur kendi adına zafer kazanıp yükselirken, aynı zamanda herkese hitap eden büyük bir iyilik yapmış olur.

XLII

İnsan büyük bir tehlikeyle karşılaşmadığı sürece içindeki cesarete kefil olamaz.

XLIII

Taklit daima hüsranla sonuçlanır; bir şeyin doğal iken sevilmesinin sebebi neyse, taklit iken sevilmemesinin sebebi de odur.

XLIV

Tüm insanlığı kuşatan evrensel iyiliği yüksek istidattan ayırmak zordur.

XLV

Daima iyi biri olabilmek için, ötekilerin bize kötülük edip de cezasız kalmayacaklarını bilmeleri gerekir.

XLVI

Sevildiğinden emin olmak çoğu kez kati surette sevilmemeye giden bir yoldur.[8]

XLVII

Kendimize duyduğumuz güven ötekilere duyduğumuz güvenin en büyük kaynağıdır.

XLVIII

Hem insanların hayattan aldığı tatları hem de dünyanın kaderini değiştiren evrensel bir devinim vardır.

XLIX

Hakikat güzelliğin ve mükemmelliğin hem temeli hem nedenidir; tabiatı ne olursa olsun, bir şey hakikaten olması gerektiği gibi değilse ve sahip olması gereken her şeye sahip değilse, o şey güzel olamaz.

L

Kimi güzellikler vardır ki, eksik halleri eksiksiz hallerinden daha parıltılıdır.

---

[8] Bu özdeyişle ilgili garip tereddütler söz konusudur: Liancourt ve Barthélemy elyazmaları ile 1663 tarihli nüshalar *sevilmemek* yerine tam aksine *sevilmek* der.

LI

Yüce gönüllü olmak kibrin soylu bir hamlesidir; onun sayesinde insanı her şeye hâkim kılmak üzere kendisine hâkim kılar.

LII

Bir devletin gösteriş ve kibarlık budalasına dönüşmesi onun düşmekte olduğuna dair açık bir işarettir, zira her bir şahsiyet kendi menfaatine baktığından, Devlet kamu yararını görmezden gelir.

LIII

Filozofların bu dünyadan göçüp gittikten sonra isimlerini ölümsüzleştirmek uğruna çektikleri eziyetler, ölüme kötülük nazarıyla bakmadıklarını söylerken buna pek inanmadıklarının en büyük kanıtıdır.

LIV

Tembelliğin bir tutku olduğunu pek bilmeyiz; şiddetini hissetmesek de, verdiği zararları göremesek de, tüm tutkular içinde en ateşli ve kötücül olanıdır. Dikkatle baktığımızda, göreceğiz ki onun kudreti her an duygularımıza, zevklerimize ve arzularımıza hâkimdir; o en büyük gemileri bile durdurabilen bir remoradır;[9] dalgasız bir deniz gibidir, ama denizdeki kayalardan ve en büyük fırtınalardan bile daha tehlikelidir. Tembelliğe dalmak ruhun gizli bir cazibesidir, en güçlü atılımları ve en kati kararları dahi havada bırakır. Bu tutkuya dair gerçek bir fikir vermek için, tembellik ruhun esenliğidir, tüm kayıpları için onu teselli eder ve onun her şeyidir, demek gerekir.

[9] *Remora*: Bir tür vantuzla büyük balıklara ya da gemilerin gövdelerine tutunan küçük bir balık; Antikite'de yaygın olan ve bu balığın gemileri durdurabilecek güçte olduğunu anlatan efsane buradan doğmuştur.

LV

Âşık olmayanın aşka kefil olması, âşığın aşktan kurtulmasından kolaydır.

LVI

Kadınların ekseriyeti tutkudan ziyade zayıflıktan kendini teslim eder; bu yüzdendir ki girişken erkekler ötekilere kıyasla daha başarılıdırlar, onlardan daha sevimli olmasalar bile.

LVII

Söz konusu aşk ise, hiç sevmemek çok sevilmenin teminatı olur.

LVIII

Âşıkların ve metreslerin günün birinde artık sevilip sevilmediklerini anlamak için yekdiğerinden bekledikleri samimiyet, *seni sevmiyorum* sözünü duyma isteğinden ziyade, aksi söylenmedikçe sevildiğini bilmek içindir.

LIX

Aşkın en iyi kıyası baş ağrısıdır; gerek şiddet gerek müddet bakımından ikisine de tesir edemeyiz.

LX

Beceriksizlerin en büyük becerisi kendilerini başkalarının güdümüne bırakmayı iyi bilmeleridir.

İkinci Baskıdan Sonra Çıkarılan Özdeyişler

Huzuru kendi içinde bulamıyorsan, onu başka yerde araman nafiledir.

Dördüncü Baskıdan Sonra Çıkarılan Özdeyişler

I

Sevmek yahut sevmemek elimizde olmadığından, âşık adamın metresinin kaprislerinden ve metresin de âşığının hafifliklerinden yakınma hakkı yoktur.

II

Aşktan usandığımızda, kendi sadakatsizliğimizden sıyrılmak uğruna, sadakatsizliğe uğramaktan gocunmayız.

III

Biz bile kendi sırlarımızı tutamazken, başkasının tutacağına nasıl emin olabiliriz?

IV

Yeterince tembellik ettikten sonra, hamarat görünmek adına insanın iki ayağını bir pabuca sokmada kimse tembellerin eline su dökemez.

V

Dostlarımızın bize olan dostluklarının azaldığını görememek zayıf bir dostluğa işarettir.

VI

Krallar için para neyse insan da odur; onlara istedikleri değeri verirler ve halk insanları asıl değerlerine göre değil, onlara biçilen değere göre kabul etmekle yükümlüdür.

VII

Kimi suçlar vardır ki, nicelikleri, aşırılıkları ve parlaklıklarıyla masumiyet ve hattâ şeref kazanırlar. Bu yüzdendir ki halkın gözü önünde hırsızlık yapmanın adı yetenek, haksız bir biçimde şehirleri zapt etmenin adı ise fetih olur.

VIII

Minnettarlığımıza sınır biçmek kolaydır, fakat beklenti ve arzularımıza bir sınır tayin etmek zordur.

IX

Dostlarımızı yitirdiğimiz zaman üzülmemizin sebebi onlara atfettiğimiz kıymetten ziyade, kendilerine duyduğumuz ihtiyaç ve bize dair besledikleri güzel kanaatlerdir.

X

Tahminler yürüterek insanları çözmeyi severiz, fakat bu yolla bizi çözmelerini istemeyiz.

XI

Sıkı bir perhizle sağlığını korumaya çalışmak insana sıkıntı veren bir hastalıktır.

XII

Dışarıda çapkınlıklar yaptıktan sonra gelip sevdiğimizin yüzüne bakmaya çekiniriz.

XIII

Kişi hatalarını üstlenebilecek kudrete sahipse, onlarla teselli olmayı bilse gerektir.

YAZARIN ÖLÜMÜNDEN SONRA YAYIMLANAN ÖZDEYİŞLER[1]

Liancourt Elyazmasından Alınan Özdeyişler

I

Azla yetinen kişi dünyanın en mutlu insanıdır; o halde, yüksek ve ihtiraslı kişiler dünyanın en zavallı insanları olmalılar, zira sınırsız mal mülkle ancak mutlu olabiliyorlar.

II

Kurnazlık acınası bir yetenektir.

III

Filozoflar yalnızca kötüye kullandığımız zaman zenginliği mahkûm ederler; mal mülk sahibi olmak ve suiistimal etmeden istifade etmek bizim elimizdedir. Zenginliklerimiz, ateşi harlayıp alevlendiren odunlar misali kusurlarımızı besleyip büyütmek yerine, erdemlerimize hizmet edebilirler ki böylece daha hoş ve güzel görünürler.

[1] XIX. yüzyılın sonlarına ve XX. yüzyıla ait edisyonlar, Büyük Fransız Yazarlar edisyonunu örnek alarak, bu özdeyişleri 505 sayısından itibaren numaralandırmış ve farklı bir düzen içerisinde vermişlerdir.

IV

Komşunun mahvı hem dostu hem düşmanı sevindirir.

V

Herkes kendini ötekilerden akıllı zanneder.

VI

Heva dediğin binbir türlüdür, cinsi adedi belirsizdir.

VII

Kimi erdemlerin sahteliğine hükmeden yargıları hakkıyla tartmamıza mani olan şey, o erdemlerin bizde gerçekten var olduğuna çok çabuk inanmamızdır.

VIII

Ölümlü olup her şeyden korkarız, ama hiç ölmeyecekmişiz gibi her şeyi isteriz.

IX

Tanrı, yeryüzünde birbirinden farklı ağaçlar yarattığı gibi insanlara da farklı yetenekler bahşetmiştir; her ağaç gibi her yetenek de kendine mahsus niteliklere ve neticelere sahiptir; bu yüzdendir ki dünyanın en becerikli armut ağacı meyve diye elma veremez, en kusursuz yetenek en basit yetenekle aynı neticeleri yaratmaz; gene bu yüzdendir ki, nüvesini içinde taşımayan vecizeler söylemek, lale ekilmemiş bir toprağın lale vermesini istemek kadar gülünçtür.

X

İnsanın makuliyet kazandıkça içindeki duyguların ve eğilimlerin aşırılığından, yozluğundan ve bayağılığından utanır olması, onun mevcut haliyle yaratılmadığını gösteren ikna edici bir kanıttır.

XI

Hakikati kendimizden bile gizlediğimize göre, başkalarının bizden hakikati gizlemesine kızmamalıyız.

XII

Filozoflar ölümü küçümsemek gerektiğine bizi ikna etmek için ne büyük zahmetler çekmiştir; hiçbir şey ölümün ne denli korkunç olduğunu bundan daha iyi gösteremez.

XIII

Görünen o ki şeytan kasıtlı bir biçimde birçok faziletin hemen yanıbaşına tembelliği dikmiştir.

XIV

İyiliğin sonu kötülük, kötülüğün sonu iyiliktir.

XV

Başkalarının kusurlarını çok kolay kınarız, fakat kendi kusurlarımızı düzeltmek için bundan çok az istifade ederiz.

XVI

Başımıza gelen iyilik ve kötülüklerin bize tesir etmesindeki ölçüt onların büyüklüğü ve şiddeti değil, bizim hassasiyet seviyemizdir.

XVII

Soyluluklarına kıymet biçemeyenler, o soyluluğun kökenlerine pek değinmezler.

XVIII

Kıskançlığın çaresi korktuğumuz şeyin katiyetidir, o katiyet ki bir yaşama son verebilir ya da bir aşkı bitirebilir; şüphesiz bu acımasız bir çaredir, ama kuşku ve kuruntulardan daha merhametlidir.

XIX

İnsanların ne derece birbirlerine benzeyip ne derece farklı olduklarını bilmek zordur.

XX

İnsanın ruhunu ele veren özdeyişlerin bunca tenkit edilmesinin sebebi, içlerinde bir yerde kendimizi ele vermekten korkmamızdır.

XXI

İnsan öylesine zavallıdır ki, ihtiraslarını doyurmak için kendini paraladıktan sonra, onların zorbalığı altında inler durur; ne o ihtirasların şiddetine katlanabilir, ne de onlardan kurtulmak için çekilecek zahmeti kaldırabilir; yalnızca kusurlarından değil, onları iyileştirecek çarelerden de tiksinir; ne çektiği hastalıkların ağrısına ne de iyileşmek için çekilecek zahmete razıdır.

XXII

Tanrı ilk günahı işleyen insanı cezalandırmak istemiş ve bu yüzden, hayatta attığı her adımda ona zulüm olsun diye izzetinefsi kendisine ilâah yapmasına izin vermiştir.

XXIII

Umut ve korku birbirinden ayrılamaz; ne umutsuz korku ne de korkusuz umut vardır.

XXIV

Sevdiğimiz insanlar bize bizden daha fazla tesir eder.

XXV

Başkalarının kusurlu olduğuna hemen ikna olmamızın sebebi, içimizden geçen şeylere çok çabuk inanmamızdır.

XXVI

Menfaat duygusu izzetinefsin ruhudur; tıpkı ruhtan yoksun kalan bedenin kör, sağır, bilgisiz, duygusuz ve kıpırtısız kalması gibi, izzetinefis de menfaat duygusundan ayrı kaldığında artık hiçbir şey görmez, duymaz, hissetmez ve yerinden kıpırdamaz; bu yüzdendir ki, menfaati için dağları ve denizleri aşan insan bir anda başkalarının menfaati karşısında elden ayaktan kesiliverir; icraatlarımızı anlattığımız kişilerin aniden bir bunaltı ve yılgınlık hissetmeleri bundan ileri gelir; anlattığımız şeylere kendilerini ilgilendiren birtakım hususları dâhil ettiğimizde bir anda canlanmalarının sebebi de budur; öyle ki, yaptığımız konuşmalarda ve karşılıklı münasebetlerde, bir adamın, kendi menfaatleri mevzuubahis olmadığında ilgisini kaybettiğini, fakat o menfaatlere temas edildiğinde derhal kendine geldiğini görürüz.

Mektuplardan Derlenen Özdeyişler

I

Övgülerimizin yegâne sebebi onlardan istifade etme isteğimizdir.[2]

II

İhtiraslar izzetinefsin türlü türlü zevkleridir.

III

Aşırı can sıkıntısı insanı eğlenceye sevk eder.

IV

Çoğu şeyi övmemizin yahut yermemizin sebebi, onları övmenin veya yermenin geçer akçe olmasıdır.[3]

---

[2] Jacques Esprit'ye mektup (muhtemelen 1662 tarihli).

[3] Yazarın ölümünden sonra yayımlanan 2, 3 ve 4 numaralı özdeyişler

V

İyi bir konuşma yapmanın en zor olduğu an, sırf susmaktan korktuğumuz için konuşmaya çalıştığımız andır.[4]

1664 Tarihli Hollanda Baskısından Alınan Özdeyişler[5]

I

Güç denilen şeyi koruma arzusundan ve kaybetme korkusundan arındırırsak, ondan geriye pek bir şey kalmaz.

II

Teklifsizlik tüm adabı muaşeret kurallarından sıyrılmak demektir; başıbozukluğun kendimize uyanı yapmak için topluma bulaştırdığı bir şeydir. Her şeyi kendine uydurmak istediği için, güzel ahlâkın telkin ettiği saygın bir itaatten bizi sıyırmaya çalışan izzetinefsin bir neticesidir; ahlâki kaideleri kendine uydurmanın bir yolunu mutlaka bulmaya çalıştığından, onları bozmak suretiyle birer kusura dönüştürür. Kadınlar erkeklere nazaran tabiatıyla daha yumuşak huylu olduğundan bu gevşekliğe daha çabuk kapılır ve kendilerini daha kolay kaybederler: Erkeğin iktidarı tutunamaz, ona duyulan saygı azalır ve diyebiliriz ki namuslu insan en büyük kaybı yaşayan kişi olur.

III

İstihza insan ruhunun hoş bir eğlencesidir; sohbeti neşelendirir; nazik bir topluluğa samimiyet katar, değilse onu bozar.

1667 yılında La Rochefoucauld tarafından Madame de Sablé'ye hitaben yazılmıştır.

[4] Malnoue başrahibesi Madame de Rohan'a 1671-1674 tarihleri arasında yazılmış mektuplar.

[5] 1663 tarihli nüshalar buradaki 1 numaralı özdeyişin özgünlüğünü teyit etmiştir. Fakat 2 ve 3 numaralı olup yalnızca Hollanda edisyonunda yer alan özdeyişlerin özgünlüğünü teyit edebilecek herhangi bir bilgi veya belge yoktur.

İstihza ona maruz kalan kişiden ziyade icra eden kişi içindir. Hoş bir zihin çekişmesidir ve hevanın ürünüdür; bu yüzdendir ki, kusurları yerildiği için yüzü kızaran kişiler sanki affedemeyecekleri gurur kırıcı bir mağlubiyete uğramış gibi bundan rahatsız olurlar. İstihza katıksız olduğunda dostlukları bitip nefrete yol açan bir zehirdir; fakat hoşlukla ve gönül okşayarak icra edildiğinde yeni dostluklar kurar yahut var olanı pekiştirir; kişi dostlarına ve kendinden aşağı olanlara karşı ona itidalle başvurmalıdır.

1693 Tarihli Baskıdaki Ekte Yer Alan Özdeyişler

I

Çoğu insan dindar olmayı diler, ama kimse mütevazı olmak istemez.

II

İşleyen beden ruhun acılarını giderir; yoksulları mutlu kılan budur.

III

Nefisle mücadelenin asıl yolları pek bilinmez; bilinenler ise heva ile kolaylaşır.

IV

Tevazu Tanrı'nın kendisine kurbanlar sunmamızı istediği bir sunaktır.

V

Bilge insanı mutlu etmek için az şey kâfidir; fakat hiçbir şey bir aptalı mutlu edemez; çoğu insandaki sefaletin sebebi budur.

VI

Mutlu olmaktan ziyade, mutlu görünmek için didiniriz.

VII

İlk arzumuzu söndürmek, tüm ardından gelenleri doyurmaktan kolaydır.

VIII

Sıhhat beden için ne ise bilgelik de ruh için odur.

IX

Dünya nimetleri insana sağlıklı bir beden ve huzurlu bir ruh vermeye yetmediğinden, bize yaptıkları daima pahalıya mâl olur.

X

Bir şeyi kuvvetle arzulamadan evvel, ona sahip olan kişinin ne derece mutlu olduğuna bakmak lazımdır.

XI

Gerçek bir dost en büyük nimettir; fakat aynı zamanda, sahip olmak için en az uğraştığımız şeydir.

XII

Âşık insanın sevdiğinin kusurlarını görebilmesi ancak onun büyüsünden kurtulmasıyla mümkündür.

XIII

Âşık ve ihtiyat birbiri için yaratılmamıştır; aşk büyüdükçe ihtiyat azalır.

XIV

Kıskanç bir eşinin olması kimi zaman erkeğin hoşuna gider; daima sevdiği şeyleri işitip durur.

XV

Aşkı ve fazileti bir arada yaşatan kadın hüzün vericidir.

XVI

Bilge insan daima yenmeye çalışmayarak kazançlı çıkar.

XVII

Kitaplardan ziyade insanları okumak lazımdır.

XVIII

Mutluluk ve mutsuzluk ekseriyetle ya çok mutlu ya da çok mutsuz olanı bulur.

XIX

İnsan ancak övgüler duymak için kendini yerer.

XX

Sevildiğine inanmaktan daha doğal ve aldatıcı bir şey yoktur.

XXI

Bize iyilik yapanlardan ziyade, bizim iyilik yaptığımız kişileri görmek isteriz.

XXII

İçimizdeki duyguları gizlemek, taşımadığımız duygulara sahipmişiz gibi görünmekten zordur.

XXIII

Yeniden kurulan dostluklar, hiç bozulmayan dostluklardan daha çok özen ister.

XXIV

Kimseden hoşlanmayan insan kimsenin hoşuna gitmeyenden daha bahtsızdır.

Çağdaşların Tanıklığına Dayanan Özdeyişler

I

Yaşlılık kadınların cehennemidir.[6]

II

Saraydaki efendilerin kendileriyle aynı mertebede olmayanların yanında sergiledikleri bayağılıklar ve iki büklüm haller saray ahalisinin pespayeliğidir.

III

Namuslu olmak özel değil, genel bir vaziyettir.[7]

[6] Yazar tarafından Ninon de Lenclos'ya yazılan bu özdeyiş Saint-Evremond aracılığıyla günümüze ulaşmıştır (Des Maizeaux, *Saint-Evremond'un Hayatı*, 1711 edisyonu, s. 353).

[7] 2 ve 3 numaralı özdeyişler Segrais'ye ait *Anekdot Hatıralar* isimli eserden alınmıştır (*Œuvres diverses de M. Segrais*, Amsterdam, 1723, cilt I, s. 90, 99, 100). Bu özdeyişler söz konusu esere *Mösyö La Rochefoucauld diyor ki* şeklinde bir ifadeyle birlikte eklenmiştir.

Doğa kendisini gizlemeyi sever... Erdem ve ahlâk maskeleri tek tek çıkarıldığında insan ilişkilerindeki büyük korkuların ve derin zaafiyetlerin nasıl saklı tutulduğu görülecektir. En masum görünen hallerden habis ruhların doğduğuna pek şaşmamalı, her çağda toplumların tehlikeli olarak görüp dışladığı kimseler hakkında da hemen hükme varılmamalı. Çünkü zaman, insanlara dair sözünü şimdi söylemekten çok yarınlara ertelemiştir.

Mevcut değerler dünyasında çift yönlü doğa durumunu keskin bir bilinçle ve bilgece yollardan tasvir eden düşünürlerin başında gelir La Rochefoucauld. Öncelikle o, karakterlere sirayet eden hastalıkların çözümleyicisidir. Ama ahlâkçılığa düşmeden gerçek bir ahlâk psikoloğu gibi eylemlerin yönelimini tespit ederek... Bir ironi ustasıdır... Ona göre, yüceymiş gibi görünen vasıflar çoğunlukla büyük kusurlarla örülmüştür: "Irmakların denizde kaybolmaları gibi, erdemler de bencillik içinde kaybolup giderler."

Özdeyişler, yalnızca bir "güzel sözler" derlemesi değildir; dikkat edilmesi gereken şey yüzeydeki aldatıcı görünümlere karşın en dipteki dalgalardır. Yaşadığı yüzyılda insanlar arası ilişkiler içinde gözlem gücünü yitirmeyen La Rochefoucauld, bir münzevi düşünür olarak davranışların arka planındaki niyetleri sezinlemiştir.

Özdeyişler zanaatkâr ustalığıyla işlenen bir eserdir. Thomas Hardy, Nietzsche, Lichtenberg, Sthendal ve André Gide gibi birçok düşünür ve sanatçı değerler dünyasındaki karşıtlıkları, insandaki çatışmayı gösterirken en başta La Rochefoucauld'ya çok şey borçludurlar.

13 00

ISBN: 978-975-2410-64-0

EDEBİYAT